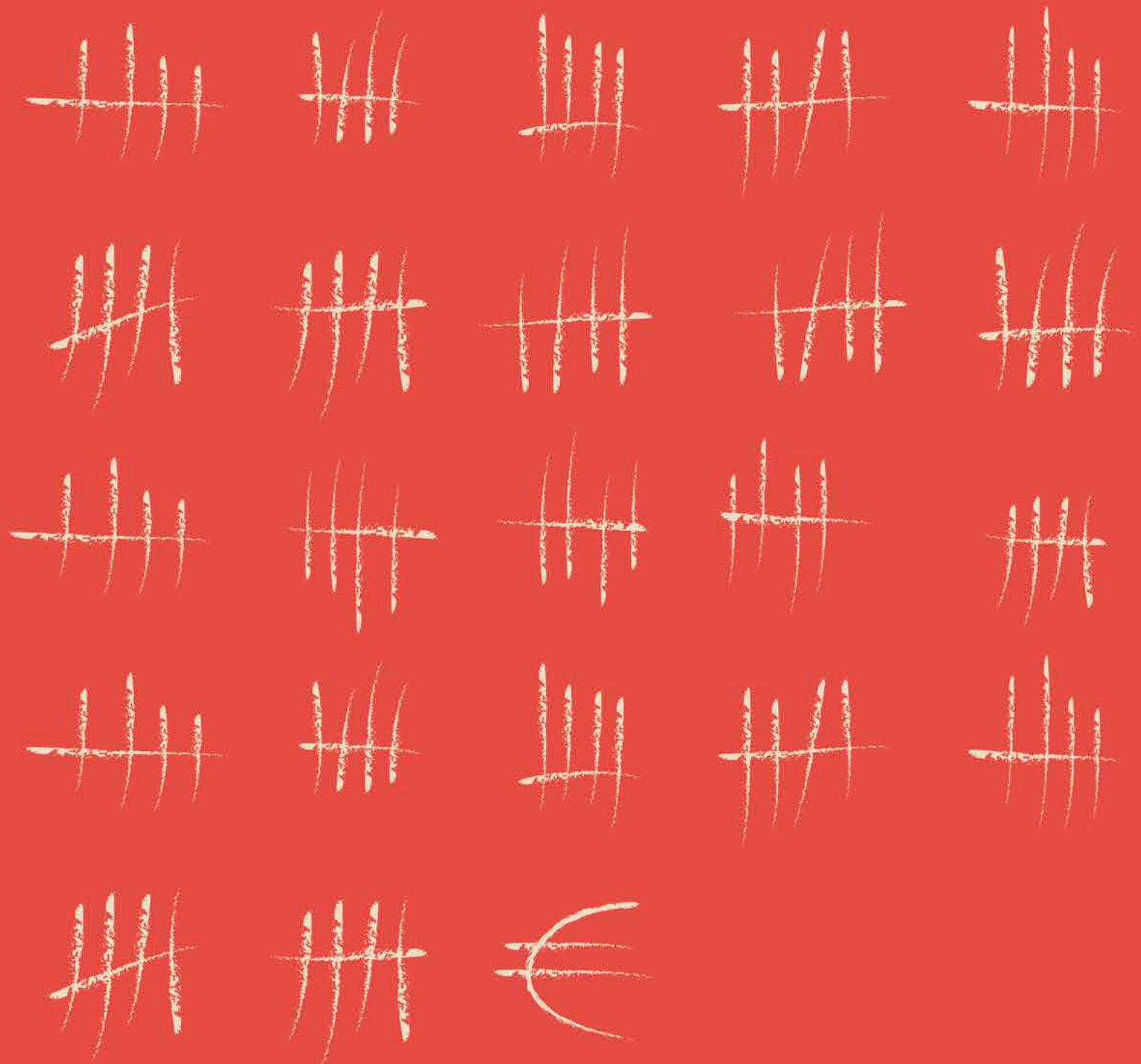
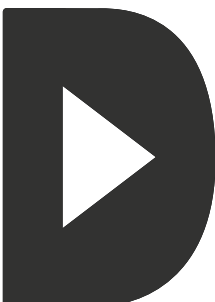

Pobresa que empresona

La comissió de delictes motivats per la vulnerabilitat econòmica i la impossibilitat de fer front a penes de multa aboquen moltes persones als centres penitenciaris

pàg. 4-11

Directa

periodisme cooperatiu
per la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no racista, no sexista i no androcèntric. La DIRECTA no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

- QUI SOM?**
A fons
Maties Lorente i Eloi Latorre
Miralls
Gemma Garcia i Giuseppe Savino | miralls@directa.cat
Impressions
Laia Alsina, Bernat Solé i Albert Alexandre | opinio@directa.cat
Cruïlla
Guillem Martí i Laia Mas | cruilla@directa.cat
Roda el món
Oriol Andrés i Joan Mas | internacional@directa.cat
Expressions
Elena G. Ruiz, Jofre Figueras i Eloi Latorre | expressions@directa.cat
La indirecta
Àlex Romaguera i Mariana Cantero
Fotografia
Sira Esclasans | fotografia@directa.cat
Il·lustració
Maria Conill | il.lustracio@directa.cat
Correcció
Miriam Tijani | correccio@directa.cat
Edició
Maties Lorente i Eloi Latorre | edicio@directa.cat
Disseny gràfic i compaginació
Pau Fabregat | disseny@directa.cat
Projecte gràfic
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
Coordinació web
David Bou, Gemma Garcia i Jesús Rodríguez
Coordinació País Valencià
Ester Fayos | paisvalencia@directa.cat
Audiovisuals
Marta Pérez | audiovisuals@directa.cat
Administració i subscripcions
Jordi Vilaró | administracio@directa.cat
Difusió
Estel·la Marcos | directa@directa.cat
Publicitat i distribució
Irene Selvaggi | publicitat@directa.cat
Gestió web
Talaïos Koop.

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:
Osona ('El Setembre'), Lluçanès ('La Rella'), Maresme, el Camp, Terres de Ponent, Castelló, València, les Illes i Catalunya Nord. El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberania Alimentaria i AralInfo

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció Barcelona redaccio@directa.cat
Redacció València paisvalencia@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: HUGO CORNELLES

La DIRECTA enguany hem rebut dues subvencions de la Generalitat de Catalunya, que representen un 5% del nostre pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

La marca de la presó i la pobresa
La comissió de delictes motivats per l'entorn socioeconòmic aboca moltes persones a la reclusió. Un reportatge de Gemma Garcia, Ester Fayos i Vicent Almela, amb fotos de Jaume Herrero, Jaume Ferrando i Sira Esclasans, il·lustracions d'Hugo Cornelles i Pau Fabregat i infografia de Diego Muñoz.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Ana Penyas
La il·lustradora valenciana preferiria no haver estat notícia “per ser la primera dona” a rebre el Premi Nacional de Còmic de l'Estat espanyol sinó per “haver posat en relleu dones d'altres generacions”. Per Irene Molina amb fotografies de Lucas Guerra.

IMPRESSIONS

16-18

Jornada intensiva o partida a l'escola
Un debat entre Elena Sintes Pascual, de la Fundació Jaume Bofill, i Marta Minguella, del sindicat CGT.

CRUÏLLA

19-21

L'ofici de resistir
Un cisteller, una creadora de productes amb garrofa, una dissenyadora de mobles de fusta i un esmolet reivindiquen les feines artesanals. Un reportatge de Sara Borrella, Marta López Mas, Marta Pérez, Sarai Rua i Jofre Figueras.

RODA EL MÓN

22-26

Indignació amb la mica a Irlanda
Més de 10.000 llars afectades pel seu ús. Per Michael O'Doherty-Stewart.

EUA, el sindicalisme és notícia
Més de trenta mitjans han creat estructures sindicals el 2021. Per Nicolàs Lupo, des de Nova York.

Xile, nova etapa política
Una anàlisi de Meritxell Freixas.

EXPRESSIONS

27-31

Parlar de sexe sense 'fake news'
Un reportatge d'Ana Rubió i Marina López il·lustrat per Ivonne Navarro.

Cinc-centes cicatrius
Un relat de Maria Ferotge il·lustrat per Amaia Moran.

Ressenyes de llibres
De la mà de Laia Santis, Misael Alerm Pou i Edu Abad Cabello.

INDIRECTA

32

Entrevista a Vincent Bevins
Aquest periodista californià acaba de publicar *El método Yakarta*, on rastreja el paper l'administració dels EUA en els processos repressius contra la dissidència política d'esquerra en una vintena de països els anys 60 i 70. Per Àlex Romaguera.

Més que mil paraules

PEDRO MATA - FOTOMOVIMIENTO @Fotomovimiento | El 13 de gener, més de 200 policies van executar el desallotjament d'una nau al carrer Progrés del barri del Gorg de Badalona. A les xaboles autoconstruïdes dins de l'edifici (propietat de la Sareb) hi vivien 150 persones, que ara s'allotgen en hostals i en altres naus ocupades de Badalona i Barcelona. La llei d'Estrangeria i el difícil accés a l'habitatge social cronifiquen l'infrabitatge.

Comunitat Directacoop

Repartir sense fums

Jordi Vilaró | @jordivilaro73

Des dels nostres inicis hem entès la DIRECTA com un projecte global. Més enllà del nostre compromís amb la informació crítica i compromesa, busquem la coherència integral del nostre espai cooperatiu i intentem aconseguir un funcionament que trenqui amb les injustícies i desequilibris inherents a les economies de mercat capitalistes. Així, per exemple, integrades en l'espai de la Comunal, intercooperem amb altres cooperatives, busquem un consum energètic sostenible amb Som Energia i produïm materials gràfics amb Foli Verd.

Ara, hem fet un pas més en aquesta recerca d'un projecte alternatiu. Des de finals de 2021 hem incorporat la bicicleta a la distribució de la publicació impresa en paper. Això ens permet fer-ho de manera del tot sostenible, ecològicament responsable i reduir a zero les emissions. Aquesta distribució ciclista l'estem fent amb la cooperativa de missatgeria Mensakas. Amb elles garantim que la DIRECTA que us arriba a casa

/ SONIA CALVÓ @scalvocarro

hagi estat respectuosa amb el medi ambient i repartida amb unes condicions de treball dignes. Hem començat, de moment, per una part

de la ciutat de Barcelona. Tanmateix, l'objectiu és aconseguir que el 100% del repartiment de la DIRECTA es faci de manera sostenible.

És, evidentment, una fita a mitjà termini, però hi anem amb pas ferm... i en bicicleta, que segur que hi arribem abans.

Una muda de roba, utensilis d'higiene personal i la documentació. Això és tot el que duu dins una motxilla Marouan Daif des que viu al carrer. El pes més feixuc que arrossega és el pas per la presó. Ha ingressat als centres del complex de Brians (Sant Esteve Sesrovires, el Baix Llobregat) en tres ocasions: vint dies, un mes i dues setmanes -respectivament- per no haver pagat multes derivades de delictes lleus els darrers quatre anys. D'alguna d'aquestes condemnes no se'n va assabentar fins que la policia va aturar-lo per dir-li que estava en crida i cerca. D'altres, quan els terminis per pagar o substituir l'ingrés per treballs en benefici de la comunitat ja havien expirat. Aviat podria tornar a estar entre reixes si no fa front al pagament fraccionat d'una nova pena de multa que ha establert un jutge. En origen, carrega una vida familiar complicada, un procés migratori i un estat de salut delicat que l'han dut on és: "El carrer m'està passant molta factura, mai havia entrat a presó".

En el cas de Daif, les entrades a la presó són conseqüència de baralles al carrer, però també hi ha moltes persones en situació de sensellarisme o amb greus dificultats econòmiques, socials i de salut que acaben privades de llibertat per furt, robatoris o tràfic de drogues. La pobresa fa més probable el pas per la presó i així ho apunten les estadístiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i de la Secretaria General d'Institucions Penitenciàries del govern espanyol, que recullen percentatges rellevants d'empresonaments per fets delictius molt relacionats amb la manca de recursos o amb situacions de marginalitat. Alhora, també transparenten la discriminació per origen, fins i tot abans de la condemna: les persones "estrangeres" -aquelles que no tenen regularitzada la seva situació administrativa, les que tenen NIE, però no nacionalitat, i les que són ciutadanes d'altres estats de la UE- ingressen més del doble de vegades en presó preventiva que la resta, ja que, per dictar-la, la llei d'enjudiciament criminal té en compte l'arrelament "laboral" i "familiar".

Les dades més recents disponibles de Catalunya (31 de desembre de 2020), País Valencià i Illes (14 de gener de 2022) revelen que més d'un terç de les persones preses complien condemna per delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic (el 40% a Catalunya, el 35,8% a País Valencià i el 38,9% a Illes) i gairebé una cinquena part, per delictes contra la salut pública, en gran part relacionats amb el tràfic de drogues (17% a Catalunya, 16% a País Valencià i 18% a Illes). Si ho esgranem amb les estadístiques del mateix any incloses en l'informe SPACE del Consell d'Europa, aflora que, a l'Estat espanyol, el 36% dels delictes són robatoris i furt, i el 17% són contra la salut pública. L'experiència de l'advocat Xavier Muñoz, qui cada quinze dies es desplaça a la presó de Wad-Ras (Barcelona) per brindar assessorament gratuït, ho avala: "Hi ha moltes persones empresonades per okupacions, furt, venda de droga o per punxar

VIDES MA PER LA POB I LA PRESÓ

La comissió de delictes condicionats per l'entorn socioeconòmic o la impossibilitat de fer front al pagament de penes de presó aboca moltes persones als centres penitenciaris i a un estat d'indefensió abans, durant i després de complir la condició

Gemma Garcia | @gemma_g_fabrega

Ester Fayos | @EsterFayos

Vicent Almela | @La_Directa

RCADES RESA

econòmic
multa
escenari
lemna

la llum. En definitiva, per delictes derivats de situacions de pobresa”.

Les xifres contrasten amb el fet que a Catalunya el 2020 només 36 persones van ser privades de llibertat per delictes contra la hisenda pública i la Seguretat Social, com el frau fiscal; i únicament onze per delictes contra l'administració pública, com la prevaricació, el suborn, el tràfic d'influències o la malversació de cabals públics. Les persones riques o famoses immerses en procediments judicials per frau fiscal o corrupció sovint aconseguixen deslliurar-se de la presó recorrent al que en termes jurídics s'anomena “conformitat prèvia a judici”, consistent a pactar amb la Fiscalia una condemna més baixa per eludir la presó i a canvi declarar la seva culpabilitat i assumir la responsabilitat civil retornant les quantitats apropiades il·licitament més una multa econòmica. Mentre Marouan Daif ha passat més de dos mesos a la presó per no pagar penes de multa, l'advocat Emilio Cuatrecasas va evitar trepitjar-la l'any 2014, tot i haver confessat un frau de 4,1 milions d'euros a Hisenda a través d'un entramat societari.

Entre reixes per no poder pagar

Una de les realitats que millor reflecteix l'estret nexa entre manca de recursos econòmics i empenyorament és l'aplicació de les penes de multa, una pena pecuniària que consisteix en la imposició de l'abonament d'una quantitat de diners arran de la comissió de determinats delictes. Si no se satisfà el pagament, s'activa la responsabilitat personal subsidiària (RPS) que, en termes generals, significa un dia de presó per cada dos dies de quota pendent. Des de Metzineres, una entitat que acompanya dones i persones no binàries que viuen múltiples situacions de violència, l'advocada Marta Valldaura alerta que entrar a la presó en aquestes circumstàncies comporta que es trenquin processos: “Hi ha dones que havien aconseguit accedir a un alberg i perden la plaça o persones amb problemes de salut mental que veuen truncada la seva medicació o les visites amb professionals”.

Susana Moreno va entrar per primera vegada al penal de Wad-Ras amb 18 anys, ara en té 53. La vida al carrer la va portar a consumir drogues i les drogues a viure al carrer. És difícil escatir per quin ordre. “Robava per cobrir les necessitats de consum, per trobar-me bé. Només ho entén qui ho ha passat”, reconeix. Els petits furtcs es van convertir en penes de multa i els impagaments en presó. Hi ha passat quatre vegades al llarg de la seva vida: en total, més de set anys entre reixes. El patiment ha modelat les faccions de la seva cara, però les ganes de tirar endavant es lleixen en el centelleig dels seus ulls: “Hi havia coses que no m'agradaven de la societat, em van remoure molt i vaig acabar caient en l'heroïna. Van ser anys molt durs, vaig perdre molta gent que estimava, però la darrera vegada a la presó em vaig dir que seria l'última”. Ha teixit un vincle estret amb Metzineres i ara viu en una habitació al barri barceloní del Raval, l'únic que es pot permetre amb una pensió de 400 euros, de la qual encara en perd més de cent al mes, intueix que per alguna pena de multa pendent. »

/ HUGO CORNELLES
@hugo_corn

» També per furtos inferiors a 400 euros, Laura Iñigo fa sis mesos que està privada de llibertat a Barcelona. Amb tan sols 18 anys, Eduardo Prado compleix pena de presó a Picassent (l'Horta Sud) perquè no va poder pagar una multa de cent euros per lesions. Diana Rueda, tot i que actualment es troba en tercer grau per robatori en un domicili, va trepitjar per primera vegada un centre amb la majoria d'edat complerta a causa de no pagar una pena de multa per furar una moto. Són només algunes històries, amb noms ficticis, que s'amaguen darrere les xifres d'ingressos per compliment de la responsabilitat personal subsidiària. Representen una part rellevant del total i han experimentat una tendència a l'alça els darrers anys.

Condemnades sense saber-ho

Segons dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya a la DIRECTA, els últims dos anys, entre un 12% i un 13% de la població reclusa ho està per penes de multa, 1.018 el 2020 i 947 el 2021; i, des del 2017, els números

A l'Estat espanyol, les persones "estrangeres" ingressen més del doble de cops en presó preventiva

Segons dades de Justícia, entre un 12% i un 13% de la població reclusa a Catalunya ho està per penes de multa

absoluts no han parat de créixer. L'advocat Xavier Muñoz està convençut que la crisi econòmica derivada de la COVID-19, així com les restriccions en la mobilitat, la incomunicació amb els jutjats i la consegüent desconexió dels procediments, han fet incrementar aquest tipus d'ingressos.

D'acord amb el darrer informe sobre reincidència penitenciària a Catalunya, del 2014, elaborat pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, dues terceres parts de les persones preses per impagament de multa són "estrangeres" i han comès un delictes contra la propietat, gairebé la meitat té antecedents, i la majoria tenen com a màxim estudis primaris i no tenen domicili fix o resideixen fora de Catalunya.

Precisament, el fet de no estar localitzable i que no sigui obligatori comptar amb advocada davant un delictes lleus fa que moltes condemnades no sàpiguen ni que ho estan. D'aquesta manera, se'ls acumulen causes i un dia la policia les identifica pel carrer

/ DIEGO MUÑOZ
@milvietnams

TOTAL D'INGRESSOS A LA PRESÓ PER IMPOSSIBILITAT DE FER FRONT A LA PENA DE MULTA A CATALUNYA

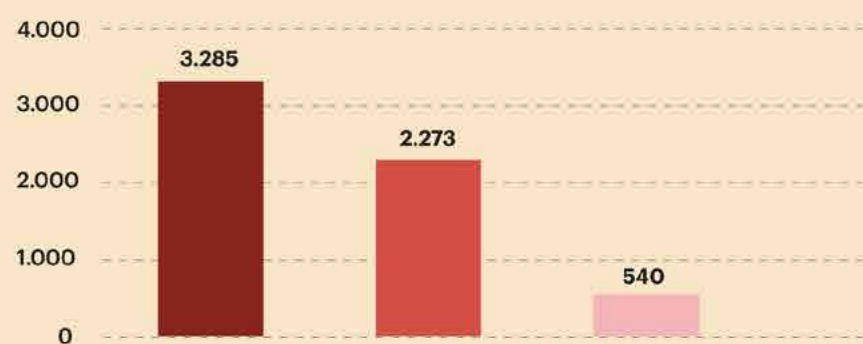
Nombre i percentatge del total de població penitenciària

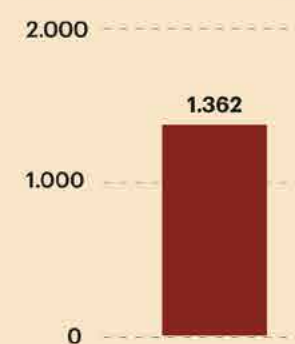
PERSONES PRESES PER TIPOLOGIA DE DELICTE

Últimes dades disponibles de cada territori (a Catalunya, nombre d'internes el 31 de desembre de 2021)

CONTRA EL PATRIMONI I L'ORDRE SOCIOECONÒMIC

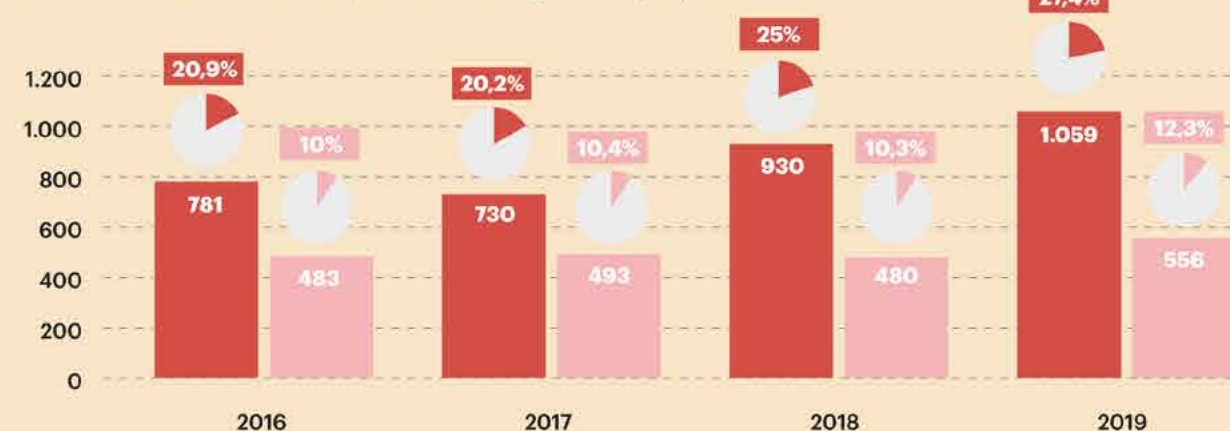

CONTRA LA SALUT PÚBLICA

PERSONES PRESES PER ORIGEN A CATALUNYA

Nombre d'internes l'últim dia de l'any i percentatge en relació amb el total de la població estrangera i espanyola

MITJANA ANUAL DE POBLACIÓ RECLUSA

* mitjana fins al mes d'octubre **mitjana fins al mes de novembre

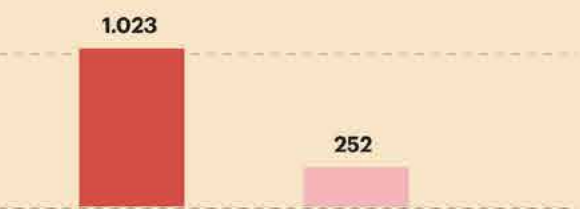

IBILITAT NYA

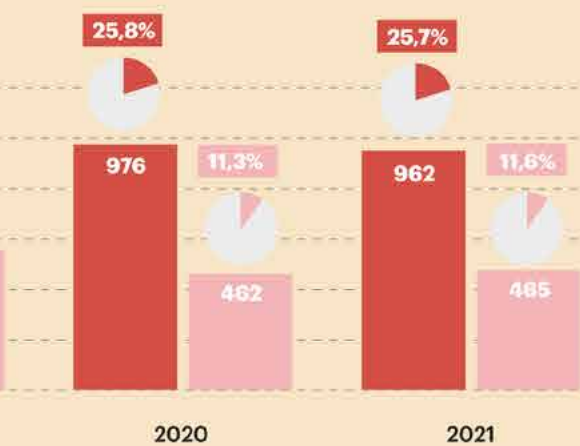

Catalunya País Valencià Illes
Q, i al País Valencià i Illes, el 14 de gener de 2022)

UT PÚBLICA

trangeres preventives Espanyoles preventives

Catalunya País Valencià Illes

i queden detingudes, com va passar-li a Marouan Daif. “Es fa un judici i es dicta una sentència sense elles, que no poden recórrer”, lamenta Marta Valldaura. El desconeixement és la primera baula d’indefensió que també assenyala Bea Fernández, responsable del servei jurídic de la Fundació Arrels: “Pot ser que les persones sense llar hagin estat il·localitzables durant molts anys i se’ls generin assumptes judicials que no controlen”. A més, si l’afectada no ho sol·licita abans que es dicti sentència, perd la possibilitat d’optar a la substitució de la pena per treballs en benefici de la comunitat.

És quan aconseguixen empadronar-se al centre de l’entitat o en un domicili fix, que comencen a emergir les citacions o notificacions judicials. En plural, perquè el darrer informe sobre reincidència penitenciària a Catalunya subratlla que un 53,4% de les penades amb penes de multa reincideix; la qual cosa, segons les responsables de l’estudi, evidencia “la poca eficàcia d’aquesta mesura”.

La desproporcionalitat

El Codi Penal preveu un sistema de proporcionalitat per a penes de multa en funció de la “situació econòmica del pres, deduïda del seu patrimoni, ingressos, obligacions i càrregues familiars”, una idea que es reforça des del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya: “El jutge fa una consulta oficial a l’administració corresponent”. Ara bé, de la teoria a la pràctica, segons Muñoz, hi ha un llarg trajecte. Aquest lletrat lamenta que, normalment, no s’indaga i acaba sent una pena desproporcionada per a una persona empobrida.

L’informe “La presó per impagament de multa a Catalunya”, publicat pel Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada l’any 2016 va més enllà i denuncia que “les mancances processals, organitzatives i materials dificulten l’adequada indagació de l’autèntica capacitat econòmica en els dos grups de casos més extrems”, referint-se a qui disposa de recursos elevats i a qui es troba en situació d’exclusió social o amb ingressos modestos. Als primers, per imposar-la inferior a la disponibilitat econòmica i, als segons, tot el contrari.

Al marge dels motius de l’ingrés, la manca de recursos econòmics també deixa empremta en el pas per la presó i la possibilitat de tornar-hi. Les expertes en sociologia i dret entrevistades coincideixen en afirmar que el combat contra la reincidència és poc fructífer perquè no s’erradiquen les causes que van motivar les conductes delictives, com poden ser la pobresa, la marginalitat o els problemes de drogodependència. De fet, segons l’informe citat, un 48,3% de la població interna reincident que es va avaluar presentava problemes d’ocupació i un 40,2% problemes econòmics.

“La presó és un cercle molt perillós”, apunta Cristina Garés, psicòloga i membre de l’Observatori del Sistema Penal i Drets Humans (OSPDH). Especialitzada en criminologia i sociologia, Garés adverteix que si en surts i no hi ha un bon acompanyament, les possibilitats de tornar a delinquir són molt més altes. Quan una persona abandona la presó, pot sol·licitar el subsidi de persones alliberades de presó -de 463,21 euros, actualment- una quantia que, per Diego Salvador, psicòleg d’Iniciatives Solidàries, una entitat que acompanya preses i ex-preses, no és suficient per poder fer front a les necessitats bàsiques. Per això, solen prioritzar la cerca de treball, que es pot eternitzar per la mateixa es-

El 57,5% de
persones preses no
disposa d’habitatge,
segons la Xarxa
d’Atenció a les
Addiccions

Entitats com
Àmbit o Arrels
treballen per trobar
una alternativa
habitacional per
a exrecluses

tigmatització i aïllament que sofreix la població exreclusa: “La societat no vol contractar un cambrer o un cuiner que ha estat a la presó. A més, els vincles socials creats s’han tallat. Tot això encara els aboca més a la pobresa i és molt senzill tornar a la vida que tenien abans”, adverteix.

La història de Donatello Priami exemplifica a la perfecció com la presó agreuja la situació de vulnerabilitat o com, fins i tot, pot conduir-hi. Priami treballava com a cuiner en un restaurant de València, fins que va ser condemnat a nou mesos de presó per un delictes d’injúries. Al cap de tres mesos i mig va aconseguir la llibertat condicional, però va tornar a delinquir, perquè, tot i que ho va intentar, no va aconseguir un nou lloc de treball. “Venia marihuana per obtenir alguns ingressos, em pillaren i em tancaren sis mesos més”, relata. Fa dues setmanes que va recuperar la llibertat, però la por a enfrontar de nou la pobresa el persegueix.

Defensa precària

“A dins, sense una família que et fique diners cada dia, tampoc és gens fàcil sobreviure i, molt menys, defensar-te”. Són paraules de Jaime Trapote qui, amb 44 anys, ha passat més de la meitat de la seva vida encarcerat. Als 15 anys va trepitjar un centre penitenciari per primera vegada, però, després de tres dies insistint que era menor d’edat, el traslladaren d’Alcalá-Meco a un centre de menors, d’on escapava sempre que podia. Nascut en una família de classe obrera, amb 23 anys va començar a complir la primera condemna per diversos robatoris, i va reincidir fins a catorze ocasions. Fa menys d’un mes, va recuperar la llibertat després d’onze anys i catorze dies tancat a la presó de Villena, a l’Alt Vinalopó.

Trapote destaca la “pèssima” assistència jurídica gratuïta que ha rebut, bé per la “manca de coneixements i compromís” d’algunes lletrades o bé per les reiterades substitucions d’aquestes professionals. Al llarg de l’última condemna, l’ex-pres es va veure immers en tota una odissea per rebre l’assistència legal: “Vaig haver d’esperar mesos i mesos. Fins i tot, vaig posar una reclamació, que em van desestimar perquè deien que ja m’havien visitat, però no era cert”.

» La llei 1/1996, així com els decrets 252/2016 i 17/2017 de la Generalitat de Catalunya i la Valenciana, respectivament, permeten a les persones en situació de vulnerabilitat sol·licitar assessorament i defensa gratuïta. Les advocades assumeixen la defensa de l'acusada durant tot el procediment judicial i, obligatòriament, han de continuar oferint servei durant els dos anys posteriors a la sentència. Tanmateix, l'advocada de l'associació valenciana Àmbit, Pilar Serrano, denuncia que “moltes vegades, els companys d'ofici entenen que amb la sentència ha acabat el seu treball i l'execució de la pena es queda coixa d'assessorament”. Comparteix la mirada crítica Salvador, qui recorda que la indefensió jurídica ha marcat el futur d'algunes de les persones que ha acompanyat: “Hi ha hagut casos en què els recursos no han arribat a temps o l'acusat no coneixia el seu advocat ni l'estratègia jurídica”.

El president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart, no ho ha patit en pròpia pell, però sí que ho ha pogut testimoniar durant el seu pas per les presons de Lledoners (el Bages) i Soto del Real (Madrid), on ha estat tres anys i vuit mesos. Cuixart ha conegut reclusos que no podien exercir els seus drets penitenciaris per desconeixement o falta de capacitat per defensar-los: “Si tens diners per a uns bons advocats, pots anar batallant i, al final, un traficant condemnat a quinze anys pot arribar a sortir abans que un petit venedor de barri amb recursos limitats i desenes de condemnes menors, derivades de problemes estructurals”, exemplifica. L'eficiència del servei d'assessorament gratuït a dins, per Cuixart, “sempre depèn del compromís de la direcció de la presó i, en última instància, del responsable del mòdul”.

La condemna a la soledat

A més de l'assessorament jurídic, la xarxa de suport també és un salvavides dins la presó i Luis Antonio Machado no va tenir-la. Es va quedar orfe quan només tenia 5 anys i els reformatoris i el carrer es van convertir en els seus llocs de residència. Quan va fer 18 anys, va complir la seva primera condemna al centre penitenciar de Monterroso, a Lugo. Ha estat entre barrots en tres ocasions, l'última per un delictes de desobediència, resistència i atemptat contra l'autoritat, amb una pena de nou anys i mig que continua complint en règim obert a València, on viu, en un dels espais que habilita l'entitat Casal de la Pau per a persones en llibertat condicional o que acaben d'eixir de la presó.

Durant el compliment de l'última condemna, Machado havia de treballar per poder cobrir algunes de les necessitats bàsiques dins del centre. Al cap de poc d'entrar-hi, li oferiren treballar com a bibliotecari i va acceptar el lloc sense dubtar-ho. Per una jornada de quaranta hores setmanals, cobrava 212 euros al mes, dels quals una petita part la destinava a comprar menjar o productes d'higiene a l'economat penitenciar. “No tenir família va ser el pitjor –explica Machado–, perquè et trobes sol davant el perill. Quan entre a presó, m'he de defensar en tots els sentits: físicament, econòmicament i moralment”.

Machado no va poder comptar amb un contrafort familiar, però tenir-lo tampoc és garantia de poder disposar de prou recursos econòmics. Segons un estudi sobre la situació de les persones amb problemes de drogues en presó de l'any 2008, ela-

MAROUAN DAIF,

“El carrer m'està passant molta factura, mai havia entrat a la presó”

/ JAUME HERRERO
@jau_herrero

LUIS ANTONIO MACHADO,

“No tenir família va ser el pitjor, perquè et trobes sol davant el perill”

/ JAUME FERRANDO
@jaumefb

SUSANA MORENO,

“Robava per cobrir les necessitats de consum, per trobar-me bé. Només ho entén qui ho ha passat”

/ SIRA ESCLASANS
@siraesca

borat per la Xarxa d'Atenció a les Addiccions en col·laboració amb el Ministeri de Sanitat espanyol, el perfil familiar predominant es caracteritza per les mancances econòmiques: el 36,6% dels pares són pensionistes i el 45,8% de les mares són treballadores de la llar.

Mari Carmen Molina és una d'aquestes mares amb dificultats per donar suport econòmic al seu fill, que des de fa dos anys compleix condemna a la presó de Còrdova, a més de 500 quilòmetres de Xilxes (la Plana Baixa), el seu poble natal. Fa just dos anys que la seva família no el veu. El marit de Molina es troba en l'atur i ella va perdre el seu lloc de treball en un magatzem de taronja després d'un accident. Amb el temps es va recuperar, però no la van tornar a contractar i ha hagut de sobreviure amb un subsidi de 400 euros al mes. “Vam intentar visitar-lo en dues ocasions, però el viatge costava uns 400 euros, entre transport, menjar, hotel...”, lamenta.

Si la pobresa condiciona l'entrada i el pas per la presó, la sortida no n'és una excepció. A l'hora d'obtenir permisos, el tercer grau o la llibertat condicional, juga un paper clau el fet de poder viure en un espai adequat per a la reinserció o disposar d'una residència legal. Però la realitat a l'Estat espanyol és que el 57,5% de les persones preses no disposen d'habitatge propi o de lloguer, segons la Xarxa d'Atenció a les Addiccions. Les traves creixen en el cas de la població penitenciària estrangera que no té residència legal a l'Estat i amb qui, segons l'advocat Xavier Muñoz, “les institucions penitenciàries catalanes són especialment restrictives respecte a la concessió de beneficis penitenciaris”. En aquests casos, entitats com Àmbit o Arrels treballen per oferir una alternativa habitacional en residències o pisos d'acollida.

DONATELLO PRIAMI,

“L'arribada de la llibertat em preocupava, perquè no sabia on anar”

/ JAUME FERRANDO
@jaumefb

Acompanyar a la presó

Les entitats no fan ni molt menys l'únic acompanyament a la població reclusa. Les associacions de familiars, els grups de suport i els col·lectius anticarcararis també atenen necessitats bàsiques de les persones preses, però de manera autogestionada. L'Associació de Familiars i Amics de Presos y Expresos (AFAPE) va semblar una llavor en aquest sentit el 1976, quan va néixer en el marc de la lluita de la Coordinadora de Presos en Lluita (COPEL), i ha servit de referent per a l'aparició d'altres espais, com la gallega Nais contra a impunidad, Famílies Front a la Crueltat Carcerària o Famílies de Presos a Catalunya. Gràcia Amo, portaveu de l'associació catalana de familiars, considera que tenen un coneixement més directe de les necessitats a cobrir, en la majoria de casos associades a problemes de pobresa: “Ingressem peculis periòdicament, entrem roba, paguem advocats per aconseguir drets bàsics i visites psiquiàtriques... Intentem treure diners d'on siga per fer front a les necessitats”.

La tercera pota en l'acompanyament de persones preses és el que ofereixen des dels grups de suport i col·lectius anticarcararis, com Tokata, La Corda o Fuig. Fernando Alcatraz, membre del col·lectiu Tokata de València, recorda que en els orígens dels grups de suport, als anys setanta, els barris s'impliquen per intentar excarcarar els presos. Ara, en canvi, la seva tasca se centra principalment a pal·liar les mancances afectives, denunciar les vulneracions de drets, facilitar que es coordinen dins per engegar accions i lluitar contra la indefensió jurídica. ●

Desestructuració familiar, dificultats afectives, rebel·lia adolescent, marginació social, pobresa i violència. Aquests són els patrons comuns que va trobar Daniel Pont entre la població penitenciària la primera vegada que va ingressar a una presó en 1967, poc després de complir la majoria d'edat. Haver comés alguns delictes menors durant l'adolescència el van convertir en una víctima més de l'aleshores anomenada llei de *vagos y maleantes*, aprovada per les Corts de la Segona República en 1933, referent al tractament penal de persones sense sostre, que practicaven la mendicitat, treballadores sexuals, proxenetes i altres comportaments considerats antisocials per part del govern republicà, i que posteriorment va ser ampliada per la dictadura franquista per a reprimir també l'homosexualitat. Aquesta legislació, basada en el concepte d'*higienisme social* no sancionava delictes sinó conductes, intentant evitar-ne la comissió futura, i per això incloïa mesures d'allunyament, control i retenció dels individus suposadament perillosos. Pont va passar quatre anys de presó en presó arreu de l'Estat, en els aleshores anomenats "reformatorios de vagos y maleantes", que a la pràctica resultaven ser camps de treball forçat per a persones sense recursos.

"Amb 22 anys vaig sortir de la presó amb un odi social molt fort, que em va portar a cometre delictes majors, sobretot atracaments, i a tornar a ingressar en presó pocs anys després". En aquesta segona ocasió, a banda de la condemna associada a un delictes d'atracament, se li aplicaria també la llavors recentment aprovada llei de perillositat social -que en 1970 havia substituït a la llei de *vagos y maleantes*-, que li comportaria de nou complir la condemna "*a polys*" -sense cap benefici penitenciari ni rebaixa-, fet que el va mantenir privat de llibertat fins al 1979. Precisament, una de les reivindicacions de la Coordinadora de Presos en Lluita (COPEL), que es va fundar a la presó de Carabanchel a finals de 1976 amb l'objectiu d'elaborar la nova llei d'amnistia per a les persones preses polítiques de la dictadura -que finalment exclouria les preses socials- i en la qual Daniel Font va tenir un rol molt actiu, va ser acabar amb aquestes jurisdiccions especials que suposaven una doble condemna per a les persones sense recursos: una pel seu perfil social de "possible" delinqüent, i l'altra pels delictes comesos.

Codi Penal amb més penalitat

"L'ús del sistema penal i la reclusió dels pobres per ficar-los a treballar és molt anterior a la llei de *vagos y male-*

antes. De fet, la mateixa genealogia de la presó al segle XVII, mitjançant les anomenades cases de correcció, ja ho contemplava", recorda César Lorenzo, doctor en Història i autor del llibre *Cárceles en llamas* (Virus Editorial, 2013). A l'Estat espanyol, segons explica Lorenzo, el sistema penal segueix des del principi la mateixa doctrina "tancar a la gent margi-

'Vagos', 'maleantes' i altres dissidències incòmodes per al sistema penal

Un repàs històric mostra com la presó, des dels seus orígens al segle XVII, s'ha utilitzat per 'treure de la circulació' els sectors abocats a l'exclusió social

nal pel seu comportament *antisocial* i a les persones que atempten contra la seguretat o la moral del règim”, i afegeix que després s’apliquen lleis com la de *vagos y maleantes* i perillositat social, “que els venen molt bé també per criminalitzar i perseguir als obrers de les fàbriques, especialment anarquistes, i qualsevol dissidència política del moment”.

Amb el final de la dictadura i l’inici de l’anomenat procés de Transició democràtica es produeixen alguns canvis i reformes en el Codi Penal, com l’eliminació de les sancions cap a les persones per la seua orientació sexual i, en 1983, es produïa l’excerceració d’una part considerable -5.000 persones- de la població penitenciària preventiva, que rondava

el 40 % del total, mitjançant la modificació de la llei d’enjudiciament criminal. Tot i les reformes, la llei de perillositat social continuaria activa fins al nou Codi Penal de 1995, considerat per molta gent el primer de la democràcia.

“Paradoxalment, és amb aquest nou Codi Penal quan es produeix l’augment més gran de població penitenciària de la història”, explica Iñaki Rivera, professor de Dret Penal de la Universitat de Barcelona. A tot l’Estat es passa de 44.000 persones preses en 1995 a 74.000 en 2010. Segons descriu Rivera, hi ha diversos factors que expliquen aquest augment de la població entre reixes: “Per una banda, l’augment de la penalitat, impulsada per estratègies d’alarma social i el

populisme punitiu, cap a dos tipus de delictes vinculats a situacions de pobresa i marginalitat, com són els delictes contra el patrimoni i la salut pública; per altra, l’eliminació de la redempció de penes per treball inclosa en l’anterior Codi Penal i la dificultat per accedir a beneficis penitenciaris, el que suposaria que qui entrava a presó s’hi estava molt més temps i, per últim, la nova penalitat cap a les dones i les persones migrades novingudes”. Segons Rivera, el perfil de les víctimes del sistema penal ha anat canviant, però sempre respon al mateix patró: persones que, estructuralment, tenen menys recursos.

El fet de ser dona és un altre dels factors que penalitza dins de la població penitenciària. Elisabet Almeda Samaranich, professora i catedràtica de Sociologia per la Universitat de Barcelona, coneix bé aquesta intersecció entre migració i pobresa en les dones preses: “La presó afecta sobretot a dones que ja estaven excloses prèviament al seu procés de privació de llibertat, principalment dones migrades, sense xarxes de contenció, que han patit violència -física o estructural- o usuàries de drogues en contextos de marginalitat”. Més d’un 90 % de dones que compleixen presó estan condemnades per delictes contra el patrimoni -per robatoris vinculats al consum o la supervivència- o la salut pública -pel mercadeig o transport de substàncies a través de fronteres, normalment exercint del que es coneix com a “mules”. L’Estat

espanyol té una de les majors taxes d’empresonament de dones de la Unió Europea (al voltant del 7%), un fet que, segons Almeda, s’explica en l’alta feminització de la pobresa, el poc desenvolupament de l’estat del benestar, la forta criminalització de les migracions, la progressió de les polítiques punitivistes i la manca d’alternatives a la presó i d’una societat civil organitzada al voltant d’aquest tema. “La presó és la punta de l’iceberg del patriarcat. Una presó mai pot ser feminista, però és una qüestió feminista que des dels feminismes hem d’abordar”.

Noves repressions

La tendència de creixement continu de la població penitenciària es va aturar ara fa una dècada, quan les estadístiques de persones

privades de llibertat -tant als Països Catalans com a l’Estat espanyol- comencen a disminuir, un fet que s’intenta explicar des de diferents camps del dret penal i la sociologia. Segons Iñaki Rivera, l’explicació d’aquest fenomen és molt clara: l’expulsió massiva de persones migrades als seus països d’origen i l’inici del que anomena la “burorepressió”. “Arriba un punt en què les presons comencen a ser insostenibles per l’estat en termes econòmics, i, per tant, estratègicament, es busquen noves fórmules

sancionadores que impliquen recaptar fons per les arquitectures públiques i gastar el mínim possible”. El millor exemple és la nova Llei orgànica de protecció de la seguretat ciutadana de 2015, en la que es tipifiquen noves infraccions administratives i s’incrementa la quantia de les sancions, que de nou troben les

seues principals infractores en el mateix sector social de sempre: joves, persones que provenen d’entorns de marginalitat, dissidents polítiques i persones migrades.

“No és casualitat que el sistema penal actuï de nou selectivament contra aquest sector social” explica Rivera. Aquest fet ve facilitat, segons el jurista, per “la docilitat d’una societat cada cop més plastificada i individualista que no dona ni construeix cap resistència col·lectiva per erradicar la criminalització de la pobresa i la dissidència”. I avisa que, si no ens hi impliquem, ens haurem de preparar per temps molt pitjors: “Veurem quin serà el proper objectiu del sistema penal”. ●

La llei de ‘vagos y maleantes’ de 1933 fou substituïda el 1970 per la de perillositat social, que incloïa l’homosexualitat

Amb la implantació del nou Codi Penal, a l’Estat espanyol es passa de 44.000 persones preses en 1995 a 74.000 en 2010

/ PAU FABREGAT
@pau_fabregat

Ana Penyas

Il·lustradora i autora de còmics

“Pare especial atenció en els detalls i això té molt a veure amb el feminisme”

Text: Irene Molina | @lugaracogedor
Fotografia: Lucas Guerra | @La_Directa

Ha sigut la primera dona a guanyar el Premi Nacional de Còmic de l'Estat espanyol, l'any 2018, per 'Estamos todas bien' (Salamandra Graphic, 2021), però preferiria “haver estat notícia no per ser la primera dona, sinó per haver posat en relleu dones d'altres generacions, com ara les iaies”. Ana Penyas (València, 1987) s'ha convertit en il·lustradora revelació gràcies a una senzillesa que interpel·la a tothom, mitjançant la tècnica de la transferència fotogràfica amb dissolvent. “Faig costumisme o il·lustració social”, explica. Des de la cura de les quotidianitats i temes d'interès social com el feminisme, la memòria històrica, la tensió horta-ciutat o els processos de gentrificació i turistificació, posa el focus en allò que s'ix de la norma.

Agafes temes macro i els tradueixes a il·lustracions. Com influència el context social en les traduccions que fas?

La il·lustració i la meua consciència política són dos aspectes que van començar alhora i van en paral·lel. Quan estudiava la carrera de Belles Arts hi va haver el 15M i vaig començar a militar en col·lectius feministes. Sempre em feia les mateixes preguntes de treball que em marcaven el camí: com puc traduir la lluita política en imatges? Com construïm imatges polítiques sense caure en el pamfletarisme ni en el maniqueisme? He tingut sort, perquè normalment els temes que aborde els propose jo, o el que m'arriba ja està alineat al que jo faria políticament. La política és la meua ferramenta per llegir la realitat. En general, sempre he estat enquadrada en algun col·lectiu i, en els moments en què no, tot el meu entorn sí que ho ha estat. El que sí que intente és baixar-ho la quotidianitat. Si, per exemple, estic parlant de la crisi de 2008, intente veure com això aterra en les vides concretes de la gent, en les seues cases, en els seus barris, als bars on van... Fent això em sent bé, i em dic: “Aquesta soc jo”. És difícil desenvolupar-se en aquest món patriarcal, en general, i desenvolupar la feina en un àmbit tan masculinitzat com és el de la il·lustració, en particular. Fa uns anys, la proposta del còmic *Estamos todas bien* (Salamandra Graphic, 2017) no haguera funcionat, però va aterrar en un bon moment. Jo encara no era ninguna professional, però va coincidir que hi havia una sensibilitat social diferent i un canvi de paradigma a causa de l'última onada feminista. Crec que l'eix dels temps i el context social són crucials. En uns altres moments, l'art polític no ha tingut ca-

buda, i jo d'ençà que he començat sí que he trobat aquest espai. La societat demanava que es tractaren aquests temes des d'altres llocs, i en el meu cas ha anat al compàs. Supose que això canviarà, la història té cicles, i potser el context de feminisme passarà.

Per què diries que fas servir la perspectiva feminista quan dibuixes?

Crec que seria, bàsicament, perquè aborde grans temes del feminisme: la generació de les dones del franquisme, treballadores de la llar, memòria de les dones de les fàbriques... La realitat és complexa i intente complexitzar-la en la imatge. A les meues il·lustracions hi ha molts elements i pare especial atenció i afecte en els detalls i això té molt a veure amb el feminisme. Per mi és central destacar què hi ha al segon pla, qui parla amb qui, qui fa el què, qui són les protagonistes, com són... També és rellevant posar el focus en altres subjectes més enllà de les dones joves i blanques. Jo, en general, no parle de mi per aquesta raó, ja que soc dins de la norma, i per al món no aporta res nou perquè el món està ple d'històries així.

És destacable que has tractat el tema de la vellesa en clau feminista, des d'aspectes quotidians i universals. Què et va portar a preocupar-te i reivindicar les iaies?

Estamos todas bien neix d'un encreuament de dos temes: el feminisme i la memòria històrica. Just havia començat en Hysteria Colectiva i havia començat el projecte de *Los días rojos de la memoria* (autoedició, 2014). Vaig aprendre a fer històries de vida fent entrevistes a persones majors de la zona de Requena i ens vam quedar molt impactades

amb el relat que tenien, ple de por i silenci. Vaig traslladar aquestes reflexions a les meues àvies, per esbrinar perquè elles són com són hui en dia i entendre la frustració de la meua àvia Maruja, el perquè de la seua duresa. El procés del còmic va ser molt sanador i alhora colpidor. Al còmic vaig posar frases plenes d'amargor que la meua àvia Maruja va dir literalment en les entrevistes, per explicar la seua veritat, com ara “la vida és trista i avorrida, i la passe posant *puntilla* als llençols”. Fins aleshores, en l'àmbit de la memòria històrica i el còmic, no s'havia fet quasi res. Hi havia alguns relats masculins d'autors que havien rescatat la història dels seus pares o avis. De relats femenins, hi havia la *Cuerda de presas* (Astiberri Ediciones, 2017), que eren dones que havien tingut un paper actiu i havien estat represaliades. Però vaig dir-me: on són la resta de dones, que, realment, en són quasi totes? Vaig intentar omplir el forat que estava buit. De fet, crec que si no haguera omplert aquest forat, *Estamos todas bien* no haguera funcionat tan bé.

Cada volta hi ha més dones il·lustrant. Quina és la relació i les dinàmiques entre vosaltres? Podríem dir que jo estic en dos mons. Un és el de la il·lustració que, comparat amb altres entorns creatius, és un món bastant amable i les dinàmiques són més sanes, sabent que sempre hi ha coses a millorar. Segurament és perquè és un àmbit on hi ha força autores dones i, en general, hi ha menys competitivitat, també amb companys xics. Un altre món és el còmic, on hi ha poques dones. Això genera que les dones tendim a fer pinya, ens busquem i ens agrupem. Amb companyes dones anem coincidint en trobades, projectes i feines. Soc a *Pikara Magazine*, on algunes s'han convertit en amigues, com ha passat amb Emma Gascó, o amb Núria Tamarit, també autora de còmics. Amb altres companyes hem fet feines juntes, com amb Gemma Moltó. Quan em conviden a algun esdeveniment sempre m'assegure que hi haurà alguna companya més, perquè per mi és neces-

“

És rellevant posar el focus en altres subjectes més enllà de les dones joves i blanques

L'art i la cultura també han servit per a gentrificar i expusar el veïnat dels barris

sari per a sentir-me a gust. Que hi haja dones al món de la il·lustració i el còmic, per a mi és un factor facilitador.

Amb l'afavoriment de dones que il·lustren realment es valora el treball que en fan o es fa un rentat de cara?

Aquest tema el parlem molt entre les dones creadores. Pensem que passen les dues coses. Al món del còmic, que hi ha menys quota de dones, nosaltres anem amb peus de plom. Constantment em pregunta: qui m'està cridant?, per a fer què?,

abans hi ha hagut altres dones? També ha passat que hem detectat que hi ha intents de millorar, i també cal atendre'ls. Però és cert que a vegades ens sentim instrumentalitzades, i estem alerta perquè, per descomptat, tenim experiències en les quals ho han fet. Quan vaig guanyar el Premi Nacional de Còmic em van fer un encàrrec des d'una institució molt referencial. Em cridà un senyor i em va dir que aquesta feina l'havien fet homes majors i que ara volien canviar aquesta dinàmica. Però em marcaven el posicionament polític que havia de prendre en un tema polèmic. Volien fer el doble rentat de cara, amb una dona jove, sense voler canviar res. Ho vaig detectar i vaig dir que no.

Tens por de ser crítica amb el sistema, però d'acabar sustentant-lo en tant que persona productora de cultura i art?

És una contradicció amb la qual jo he decidit conviure. Ara mateix estem preparant un treball amb Alba Herrero per a l'IVAM, una exposició i activitats públiques que es dirà “En una casa”, sobre els treballs de la llar i les cures remunerades, a partir de novembre. Hem fet una genealogia a partir d'entrevistes de dones des dels anys quaranta fins a l'actualitat. Pense que és una oportunitat increïble per a la meua carrera. M'interessa molt poder arribar a un altre tipus de públic. Entenc que és una contradicció i dialogue amb això. Amb la gentrificació també estic molt vigilant i amb posicions crítiques, perquè la cultura i l'art també han servit per a construir *washing*, gentrificació i expulsió de veïnat als barris. Entenc que el que podem fer és ser conscients del paper que juguem i la posició que ocupem, i així poder decidir conseqüentment. Quan m'arriba una proposta, intente no tenir idees preconcebudes ni límits marcats, excepte els meus valors. Si, per exemple, em crida una institució, pense en quina institució és, per a què servirà, quins són els requisits, quant puc jo gestionar i portar-me-ho al meu terreny, quin públic podrà accedir-hi... En definitiva, quanta llibertat tindrà per a fer el que jo vull fer.

Com fas per ajustar la teua implicació als moviments socials i ser treballadora de la cultura?

Crec que no hi ha tanta gent que estiga dins dels moviments socials i també dedicant-se a la cultura. Hi ha molta gent que fa cultura, però que no milita. Sí que està posicionada, però no amb les dos potes al fang. Per mi, si no estic dins, el diàleg es trenca. Seria maniqueu. Els moviments socials són molt canviants i hi ha debats tothora. Si no militara seria com si jo instrumentalitzara els moviments socials, parlant d'ells, però sense estar a dins. De fet, hi ha gent que es dedica a la cultura i ho fa. Jo ara sé que puc tenir certa repercussió, i això porta associada una responsabilitat i vull fer un bon ús d'aquesta posició i que puga repercutir a la gent que s'implica socialment. Per mi, és un debat amb mi mateixa, amb les meues amigues i la societat, i que mai s'acabarà.

Fas molta referència als teus amics i amigues, sovint les destakes amb relació al teu treball.

Quan expliquem el procés de treball d'una creadora, normalment hi ha la idea que estàs sola i que tot prové de tu. I per a res és així. Tot el que faig té a veure amb les persones que m'envolten. Jo els pregunte de seguida, perquè no tinc capacitat d'aprendre de tants temes. Elles m'ajuden molt pel que fa a diàlegs, contextos, elements... Tinc la sort de tenir molts amics i amigues molt polititzades que saben de moltes coses. Podria dir que les meues fonts documentals són la meua família, els meus amics i amigues, els col·lectius on he militat... I és just esmentar-los i tindre'ls ben presents.

Calia omplir un buit de mirada social mitjançant la il·lustració? Quins elements consideres que fan que sigues un perfil tan atractiu?

Crec que és el costumisme el què connecta amb la gent. Hi ha el risc que, si concretes tant, el públic no s'ho emporte al seu terreny, però no és així. El que és quotidià i sensible encara és igual d'universal. Posar les textures de la roba, o fer referència a un bar que conec, són coses que donen calidesa a una escena i la gent hi connecta. Sí que intente no reflectir una única veritat. Agafe temes complicats i no pretenc solucionar-los, però també intente no eliminar les arestes. Una altra cosa que pot resultar atractiva és que explique parts de la nostra història des de les cases. Crec que la gent també valora que jo no vull tractar ningú com si fora estúpid. També agafe situacions molt acceptades universalment, com per exemple, que "València és molt fatxa" i visibilitze les resistències veïnals. Aquesta podria ser una raó per la qual gent que està al bàndol dels moviments populars s'hi podria identificar. També supose que hi ha una part de sensibilitat i estètica que atrau la gent, però això ja, de manera conscient, se m'escapa.

Des que encetares la teua carrera en 2015, has passat per diferents moments i etapes. Com has anat gestionant emocionalment els episodis de sobreexposició mediàtica, sobreexposició de demandes, ansietat, frustració... i la conciliació amb la vida?

Els dos primers anys tot era precari, guanyava uns 300 euros al mes. Vaig desenvolupar el meu món de temes i, de sobte, va arribar el Premi Nacional de Còmic. Aquest premi normalment no té molta rellevància als mitjans, però va aparèixer l'etiqueta de "primera dona" i jo estava aclaparada. Va ser un canvi molt fort sense transició, amb molta sobreexposició social. Al principi vaig pensar: que

Si parlara de moviments socials sense militar seria instrumentalitzar-los. Hi ha gent de la cultura que ho fa

Agafe temes complicats i no els pretenc solucionar, però també intente no eliminar les arestes

bé, puc viure d'això i dedicar-me al que m'agrada. Em va ajudar molt la psicòloga, i també que vaig marxar a viure a Madrid, on era anònima i vaig poder prendre distància. També m'ha ajudat que em moc per mons on la gent no està familiaritzada amb tot això i no saben realment què faig ni la magnitud que té, i la gent em tracta normal. També m'ajuda molt treballar amb dones. Hi ha hagut cures d'altres dones perquè a mi no em petara el cap. Quan vaig guanyar el premi nacional, em van aplegar propostes molt rocambolesques, com per exemple, del món del màrqueting o de la llenceria. La meua editora de Salamandra, Catalina, i la companya de comunicació, Claudia, em van protegir. Elles feien de filtre i feien tasques que no sé si ni tan sols els corresponien. També hi ha

hagut moments més tranquils. La part bona del dibuix és que és una tasca reposada i íntima. Per a mi és un refugi, em relaxa molt el procés. La rutina del dibuix també fa que si tens el cap ple de fum, acabes baixant i posant els peus a terra. Al món de la il·lustració és on em sent més còmoda. De tota manera, sent que tinc la síndrome de la impostora, sobretot en el món del còmic, perquè vaig fer el meu primer còmic i vaig guanyar el millor premi. Sent més bloqueig quan he de pensar la idea, d'esbossar, o en la part del guió. És el moment que no em sent segura i m'entra patiment. Amb el còmic *Todo bajo el sol* (Salamandra Graphic, 2021) em va passar. Cal cuidar la salut mental i totes les expectatives que la gent basteix sobre tu, no de manera malintencionada, però que poden afonar-te. He tingut moments amb ansietat, però m'he sentit molt sostinguda per la psicòloga i el meu cercle proper de dones i no m'ha paralytitzat. Fins al moment, no he tingut bloqueig que m'impedís dibuixar, sentir-me creativa o em fes sentir que no era productiva. Però sí que he sentit que no ho estava fent bé i que el resultat era fluix. En l'àmbit de les xarxes socials, jo em protegisc molt. Per salut mental, no tinc Twitter i en la resta de xarxes socials soc molt discreta. Em fa por tota aquesta dinàmica. La salut mental i les xarxes socials a voltes són incompatibles.

A València hi ha molta tradició d'autoedició en general, moltes autores i moltes lectores. Mostra d'això és l'èxit del festival d'autoedició gràfica i sonora Tenderete, que ara ha celebrat la 19a edició. A aquest sector, què li vindria bé?

És un sector que li tinc molta estima, perquè provinc d'allà. El Tenderete té un eix social formidable. És un lloc increïble per compartir, aprendre i créixer. El fanzín té un caràcter polític i cal donar més de si en aquest vessant, i no caure tant en el que és únicament estètic. Poder fer fanzín polític de manera més col·lectiva, portar-ho a altres barris, obrir-lo a altres cercles... I treure-ho de dinàmiques endogàmiques, com haurien de fer els moviments socials en general. ●

con

És beneficiós un model e intensiva en lloc c

La jornada intensiva, en retrocés per ineficient i inequitativa

Elena Sintes Pascual | @ElenaSintes
Cap de projectes de la Fundació Jaume Bofill

Tot i fer dècades que es debat sobre si la jornada escolar intensiva és millor que la partida, no hi ha evidències conclusives que demostrin que la jornada matinal té els avantatges pedagògics i socials amb què es promou. Ben al contrari, les recerques internacionals i estatals apunten al fet que és una alternativa ineficient i inequitativa.

És ineficient perquè no millora el rendiment acadèmic, és a dir, els aprenentatges. Les investigacions demostren que, en realitat, el rendiment escolar no té relació amb el tipus de jornada lectiva, sinó que depèn de la qualitat i les metodologies emprades. Els estudis cronobiològics també desmenteixen la idea que la jornada matinal aprofita les hores de màxim rendiment i, en canvi, assenyalen que genera costos per a la salut: sobrecàrrega lectiva intensa, dificultat d'atenció, i associen un horari de l'àpat de migdia massa tardà a riscos d'obesitat, sobrepès i diabetis.

I és inequitativa perquè perjudica l'alumnat més vulnerable. A la pràctica, amb la jornada intensiva molts centres educatius acaben tancant a la tarda i desapareix el servei de menjador escolar, tal com han demostrat diversos informes. No es tracta, per tant, d'un canvi innocu. No és una simple reorganització horària amb què es manté menjador i tardes obertes, sinó un canvi regressiu que privatitza el temps que l'escola deixa de cobrir deixant-lo a expenses de les famílies.

A Catalunya, el síndic de greuges ha denunciat l'impacte negatiu de la jornada intensiva a secundària, alertant dels problemes que ha generat el tancament de les cantines, la manca d'accés a ajuts i beques menjador i la desatenció als migdies i a la tarda dels col·lectius adolescents més vulnerables. Amb una taxa de pobresa infantil que supera el 30% no sembla que aquesta sigui la millor opció de canvi, i molt menys implantar-la a primària.

De fet, l'horari matinal està en retrocés internacional, després d'haver comprovat que arreu on s'ha implantat perjudica l'alumnat més vulnerable, eixampla les desigualtats i impedeix la millora educativa. A hores d'ara, l'horari intensiu és una anomalia a escala europea, on la jornada

més habitual en l'educació obligatòria inclou una pausa per dinar i finalitza a les primeres hores de la tarda.

A Espanya i a Catalunya, en canvi, encara s'impulsa per raons diverses (l'administració hi ha trobat una bona via d'estalvi), però sobretot com a reivindicació sindical de millora de les condicions laborals dels docents. Tanmateix, la legítima lluita del professorat per obtenir millors horaris laborals no hauria de condicionar el servei públic que les escoles presten i, encara menys, contribuir a ampliar encara més les desigualtats ja existents.

Si en el rerefons del debat sobre l'horari escolar hi ha la voluntat real de millorar la qualitat i l'equitat de l'educació i el benestar dels infants i adolescents, és del tot necessari fugir del dilema entre la jornada contínua i partida i apostar per altres opcions horàries menys lesives.

Una alternativa és la proposta d'Educació a l'hora de la Fundació Bofill, que aposta per avançar cap a uns horaris equitatius i de qualitat, amb horaris d'entrada i sortida més flexibles, on s'integrin aprenentatges formals i no formals, treball conjunt del professorat i d'altres agents socioeducatius, amb temps per descansar i menjar, i amb una jornada que acabi a mitja tarda, adaptable a les necessitats i característiques dels alumnes i les realitats familiars. Escoles i instituts plens d'oportunitats per a l'alumnat, i alhora beneficiosos per a educadors i docents, que, en lloc de tenir un horari rígid i estressant, poden optar per una jornada laboral flexible en funció de les seves responsabilitats i gaudir d'una organització del treball més sostenible i saludable. ●

/ RA MALAZO
@ra.malazo

trast

educatiu amb una jornada d'una de partida?

L'escola no pot suplir la manca de polítiques de conciliació

Marta Minguella | @marta_minguella

Secretària general d'Ensenyament de CGT Catalunya

El debat sobre la implantació de la jornada continuada al sistema educatiu català, i en general al d'arreu, està ple de controvèrsies de difícil conciliació. Sovint, tant la seva defensa com el seu rebuig es presenten embolcallats amb arguments que intenten convèncer dels beneficis de la seva implantació, o per contra, dels seus desavantatges, depenent dels interessos de qui els addueix.

Una de les dificultats que ens trobem en abordar la qüestió del model horari és que a l'escola se li exigeix, cada vegada més, que doni cobertura a tot el que la nostra estructura familiar no permet satisfer per les innombrables exigències que ens imposa la vida laboral, i se li demana que doni resposta a la manca de polítiques destinades a afavorir una organització de la vida amb possibilitats de conciliació i a combatre les causes que generen les diferents fractures socials: un índex inassumible de pobresa infantil, precarietat laboral, jornades de treball exhaustives de mares i pares.

Partint d'aquest context, es fa difícil debatre sobre els beneficis d'una jornada partida o continuada sense parlar de la necessitat d'un canvi de model. Seria incoherent que, mentre que es defensa la reducció dels horaris laborals per afavorir el repartiment i la conciliació i caminar cap a l'equitat, des del sindicat no apostem per defensar la mateixa fórmula per a l'escola, per assolir una distribució horària més saludable que, sens dubte, s'aconseguiria amb un horari intensiu. Aquest canvi de model implica que el temps de lleure, actualment tan desprestigiats i precaritzats, passi a ser

considerat temps educatiu. En definitiva, ampliar el significat de què s'entén generalment per *educar*.

Alguns indicis apunten que el Departament d'Educació no contempla la possibilitat d'estendre la jornada continuada malgrat la valoració positiva que en fan les famílies, el professorat i l'alumnat de les 25 escoles que formen part de l'experiència pilot: una jornada contínua a les escoles d'infantil i primària que es va iniciar el curs 2012-2013. L'administració ha rebutjat de manera sistemàtica la sol·licitud d'altres centres que compleixen els requisits per formar part del pla i fins i tot planteja la possibilitat de revisar l'horari de secundària.

No es pot obviar la complexitat del debat, el departament sap que, prengui la decisió que prengui, tindrà defensors i detractors. Ara bé, tampoc es pot renunciar a treballar per millorar la distribució d'hores que dediquem al treball i a l'escola. I encara més, és un deure de l'administració atendre les demandes de la ciutadania cap aquest canvi de model, tenint en consideració les diferents realitats del territori català en què moltes vegades els llargs trajectes als centres escolars allarguen encara més la jornada.

El debat ha de canviar de prisma i allunyar-lo d'opinions tendencioses i alhora errònies dels qui defensen l'horari partit. Sovint escoltem tòpics com que la jornada continuada fomenta el fracàs escolar i la segregació, sense tenir en compte que aquests són problemes estructurals que existeixen de manera dramàtica en el sistema educatiu català des de fa molts anys i no s'ha treballat per erradicar-los. Si partim de les valoracions de l'experiència pilot, es pot concloure que la jornada intensiva no ha provocat ni un augment ni una disminució del fracàs escolar.

L'aposta per la jornada continuada té òbvies implicacions econòmiques. Treballar per un país amb uns serveis escolars públics va associat a un canvi de jornada que inclogui el manteniment de l'oferta becada de menjador i l'extensió de l'horari amb una cobertura d'oferta d'activitats de lleure completament pública, allunyant-se del model actual, en el qual cada vegada més es relega la gestió del temps del migdia a empreses de lleure privades que precaritzen el personal que atén els nostres fills i filles. ●

pàgina oberta

La guineu vigilant les gallines

L'autora qualifica d'"anomalia democràtica" els pactes entre grups polítics per nomenar els càrrecs dels organismes que han de vetllar pel correcte funcionament de les institucions

Eva Fernández Lamelas | @evafelamelas
Activista feminista i veïnal

*Quan els mitjans
privats i públics són
al servei de grans
corporacions no
n'hi ha prou amb
una defensora de
l'audiència*

S'ha parlat d'anomalia institucional per qualificar el fet que durant anys el Parlament hagi deixat vacants més de cent llocs a diferents organismes que tenen en comú l'establiment de mecanismes correctors de l'exercici del poder, per evitar abusos i corrupció. Estem parlant de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), del Consell Audiovisual de Catalunya (CAC), de les sindicatures de greuges i de comptes i del Consell de Garanties Estatutàries. Totes aquestes vacants s'han cobert finalment per mitjà d'un pacte entre partits a tocar de les festes nadalenes. Hi ha diverses metàfores que els mitjans han fet servir: mercadeig, intercanvi de cromos o de cadires... Totes elles reflecteixen de forma gràfica el procediment. També podríem parlar d'un joc de triler que ens amaguen sistemàticament els mecanismes democràtics.

Tot i l'evidència de l'estafa a la societat civil que representa sostreure l'elecció de les persones que han de vetllar per la transparència i l'acom-

pliment dels drets, crida l'atenció l'escassetat de crítiques al mecanisme de designació a partir de pactes entre partits. Algunes d'aquestes crítiques, a més, tenen un caràcter marcadament corporatiu. Per exemple, les que procedeixen del món dels mitjans de difusió, que advoquen per cobrir els càrrecs de la CCMA o del CAC amb perfils professionals, però no contemplen la manca de mecanismes de participació del teixit associatiu.

Un element fonamental que cal revisar són les funcions d'aquestes institucions en ple segle XXI. Un moment marcat per grans reptes: la confluència de les diverses crisis - social, ecològica, econòmica, de cures... -, l'ascens de les ideologies de dretes i una notable desconfiança vers els governs. Quan els mitjans privats i públics són al servei dels interessos de grans corporacions no n'hi ha prou amb una figura com la del defensor/a de l'audiència per garantir que es compleixi realment amb la missió de proveir d'uns continguts de qualitat, amb responsabilitat ètica i social i una gestió transparent dels contractes.

El cas de la substitució del síndic de greuges ha estat especialment escandalós. Cal fer una lectura en clau de neutralització del paper que el titular actual, Rafael Ribó, ha jugat com a pol crític dels aspectes repressius desfermats contra l'independentisme. Les pressions del PSC han aconseguit fer virar la trajectòria de la sindicatura amb la seva substitució per Esther Giménez Salinas, que ostenta al seu currículum el pas pel Consell d'Administració del Banc Santander. Malgrat les intenses campanyes d'aquesta entitat fent gala del seu compromís social i mediambiental, es tracta d'una de les que conforma l'Ibex-35. Ben segur, el Santander representa un dels experiments de sortida neoliberal a la crisi ecològica i energètica. Resulta legítim qüestionar si és aquest el perfil que necessita el país.

Esperem almenys que el nomenament de la substituta del síndic permeti accelerar la composició del Consell Assessor del Síndic de Greuges per a la Prevenció de la Tortura i d'altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants,

pendent de renovació i que té a favor seu incorporar, a més de professionals i universitats, persones provinents de les entitats que lluiten en favor dels drets de les persones i contra la tortura.

Una altra reflexió que cal fer és amb relació a la paritat de gènere en aquests nomenaments. Tot i que s'han cobert espais importants amb dones, les institucions més "dures" com la Sindicatura de Comptes, encara són essencialment masculines.

Finalment, mereixen una menció els sous dels alts càrrecs d'aquestes institucions, des dels 130.000 euros l'any als de la síndica de greuges fins als gairebé 140.000 euros l'any de la presidenta de la CCMA (dades de 2015). Els dels càrrecs directius d'aquestes institucions estan en sintonia. Amb dèficits estructurals en les polítiques socials i de salut, és complicat entendre aquests honoraris a servidores i servidors públics. En alguns casos, persones que provenen d'una llarga trajectòria política que ens fa pensar en una altra modalitat de portes giratòries.

Democratitzar el poder possiblement és un oxímoron, però en tot cas ens cal refer les institucions perquè tinguí cabuda una ciutadania que pugui establir límits als seus usos i abusos. Els pactes per dalt, per repartir-se el pastís, provoquen desafecció i fàstic. ●

Cristian Real
al seu taller de
cistelleria a Sant
Pere de Ribes (el
Garraf).
/ SARAI RUA
@sarairua

L'ofici de resistir

Parlem amb un cisteller, una creadora de productes amb garrofa, una dissenyadora de mobles de fusta i un esmolet que reivindiquen les feines artesanals adaptades als nous temps

Sara Borrella | @saralane

Ningú no ens hauria dit fa unes quantes dècades que moltes de les feines que es feien aleshores acabarien sent substituïdes per màquines. La desaparició d'oficis, sobretot en el medi rural, va ser una constant durant la segona meitat del segle passat, durant la qual la major part de la població va emigrar als grans nuclis urbans. Aquesta pèrdua progressiva continua vigent en els primers anys d'aquest segle.

Però algunes persones continuen treballant amb feines artesanals defensen la seva tasca per una necessitat de reactivació econòmica dels territoris i reivindiquen les característiques dels productes artesanals, aquells que es to-

quen amb les mans i se senten amb el cor. I és que ja ho va dir el poeta Joan Salvat-Papasseit, "hi ha oficis que són bons perquè són de bon viure".

Vímet viu

Cristian Real seu a la seva cadira per teixir el vímet en silenci. Treballa enèrgicament i amb força, tocant amb les seves mans les vares de vímet remullades en aigua. Sentint el moviment, les corbes, els volums, els buits. Són toves, primes i elàstiques. "La cistelleria és efímera. Canvia i es degrada. Les peces que creo mai es mantenen igual al llarg del temps", diu.

Viu a Sant Pere de Ribes (el Garraf) i a casa seva té el seu propi taller de cistelleria. Va començar en aquest

món l'any 2013 gràcies a diferents cursos que va rebre a l'Associació Catalana de Cistellers, creada el 1996 per Roser Albó. L'associació serveix com a intercanvi d'experiències i coneixement i posa en relació professionals i clientela. Avui n'és membre actiu i ha creat la seva pròpia marca, Salix Art.

Va iniciar-se en els treballs artesanals com la sabateria, però la seva passió per la cistelleria ve de molt abans. S'hi va interessar al seu poble natal, a Cornudella de Montsant, un petit municipi de la comarca del Priorat. Allà, li va cridar l'atenció que tothom tenia cistelles de la mateixa persona. Es tractava de Rafel, el cisteller del poble. Avui, algu- »

» nes de les seves creacions s'inspiren en ell.

La cistelleria és un art mil·lenari. En els últims anys, la preocupació per la crisi climàtica i la desacceleració provocada per la pandèmia han afavorit la revifada de la cistelleria. “A l'associació catalana de cistellers som al voltant de 45 persones actives i la meitat aproximadament ens hi dediquem professionalment, tot i que hi ha poc relleu generacional. La situació de pandèmia ha afectat molt”, detalla l'artesà.

Cristian Real és un enamorat del vímet i sobretot, del vímet viu. Hi ha referències documentals segons les quals el vímet ja es feia servir a l'antic Egipte i a l'imperi romà.

“És una fibra natural: el cull, el mulles, el treballes, el trasportes i no es desfà. És un material proper i respectuós amb l'entorn”.

Al seu taller hi ha fibres de vímet de diferents grandàries i tonalitats llestes per tornar a humitejar-les i començar el trenat. Com a eines principals fa servir unes tisores, un cùter, un martell i un punxó.

Els usos de la cistelleria en l'actualitat són molt diversos. El vímet no només serveix per a ús tradicional, sinó que es poden crear elements decoratius o cabanes per a escoles. “Els infants aprenen a gaudir d'un espai viu, veure com brota i cau la fulla d'hivern, estar en contacte amb la natura i sentir el seu caliu”.

Olor de garrofa

Clara Martín diu que hi ha plantes que han estat oblidades, menystingudes. La garrofa n'és una. És propietària de Menjamiques, una empresa de Bràfim, a l'Alt Camp, que des de 2017 aposta per aquest fruit com a alternativa alimentària i dona a conèixer les possibilitats d'aquest aliment en la cuina allunyant-lo de l'estigma que l'envolta.

Filòloga de formació, Martín treballava a Barcelona fins fa uns anys, quan es va quedar sense feina. L'atur va fer que es reinventés i va deixar enrere els textos per dedicar-se al món alimentari, tot i que les lletres continuen ajudant-la en el seu dia a dia i ella mateixa ha posat paraules als productes que ofereix al seu web.

Els garrofins, les llavors de garrofa que fa servir com a base, venen del garrofer, l'arbre aquell que “ha de mirar al mar, perquè si no es mor”, com deia Josep Pla. És un lloc de memòria i transcendència d'històries i de tradicions, de saviesa i de sacralitat, de connexió entre el passat i el present. Tanmateix, l'estigma ha vingut en les últimes dècades donat que s'utilitza-

va com a alimentació animal. “Això fa que no sigui considerat un aliment de primera que, durant la guerra, quan hi havia manca de recursos, s'utilitzava com a substitutiu de la xocolata”.

Però la garrofa té moltes propietats bones: és rica en hidrats de carboni, fibra, ferro i calci i és dolça de manera natural. A més, el garrofer ajuda a fixar els índexs de diòxid de carboni i protegeix els boscos d'incendis.

Al seu taller, Clara Martín elabora cremes, olis, vinagres o allioli de garrofa amb productes del Camp. Fa olor d'infància i de berenar. S'ajuda d'algunes màquines i eines i amb les seves mans, va preparant els productes mentre parla

d'intercooperació, de recuperació del territori i de les ganes de fer sostenible la vida més enllà de les ciutats.

El despoblament rural als Països Catalans tendeix a l'alça des de fa dècades. Un fet marcat per les poques oportunitats laborals i la centralització del teixit empresarial a les ciutats, tot i que la pandèmia ho està canviant de manera significativa. Pel que fa a la garrofa, “el problema és que no es potencia el consum local, perquè la globalització ha fet que s'imposin altres criteris de producció i consum.”

Avui dia i juntament amb altres productors de la zona, es planteja obrir un obrador comunitari per reivindicar els productes locals, transformar el teixit econòmic de la comarca i generar iniciatives conjuntes.

Justa la fusta

Des de sempre, la fusteria ha estat considerada un ofici exclusiu d'hommes. En l'actualitat, cada dia són més les dones que fan incursions en aquesta activitat creant noves oportunitats d'ocupació i tallant estereotips. És el cas de Christina Abbey Parris, dissenyadora i creadora de mobles de fusta.

El seu projecte propi va començar a caminar l'any 2009 a Tavertet (Osona), després d'estudiar a l'Escola Chippendale, a Escòcia, on va aprendre tot el que sap. Des d'aleshores, s'ha dedicat a crear peces per encàrrec per a clientela particular des del seu taller a Vic i per a un allotjament rural familiar enfocat al turisme sostenible.

La seva passió per la fusta ve des de molt petita. “Vaig créixer a una casa de camp prop de Rupit i m'encantava jugar amb fustes i pedres i fer-me arcs i fletxes. El meu avi construïa mobles amb fusta i m'agradava molt veure'l treballar”, recorda l'artesana. Això va fer que, amb 7 o 8 anys,

el seu pare l'ajudés a construir una casa de fusta a un arbre per jugar.

Al seu taller, Christina Abbey Parris dissenya i treballa les seves peces mentre escolta música, amb una gran sensibilitat, passió, amor i un gust pels petits detalls. “Quan m'arriba un encàrrec, el primer que faig és parlar amb el client i definir què vol. A partir d'aquí faig el procés de recerca per definir la peça, dibuixar-la i crear-la”, explica.

El material que utilitza és fusta massissa que ve directament de l'arbre i treballa amb encaixos tradicionals, fugint de ferros, caragols i claus, peces metàl·liques que amb el temps es van desgastant. “Si la fusta encaixa bé, no es desmunta mai”.

La fusta és un material viu molt especial, és una part de la natura que es fica a dins de casa. “Cada es-

pècie de fusta té la seva pròpia olor i tonalitat. És com l'empremta de les persones, no en trobaràs mai dues iguals”. Christina Abbey Parris segella els productes que fabrica amb la seva marca Wood Woman Made, una marca que incideix en el fet de ser dona, que fuig de grans tallers i empreses.

La fusteria sempre ha estat vinculada al sector masculí, encara que cada vegada són més dones que s'hi dediquen. Entitats com l'Associació de Dones Fusteres treballen

per fomentar la formació i la inserció laboral de les dones d'aquesta professió i compartir recursos.

Quan l'artesana osonenca va començar en l'ofici amb 19 o 20 anys, no tenia moltes referents dones i de vegades, explica, no la prenen seriosament o s'ha trobat situacions on

Clara Martín és propietària de Menjamiques, que des de 2017 aposta per la garrofa com a alternativa alimentària. / SARAI RUA @sarairua

Al seu taller, Clara Martín elabora cremes, olis, vinagres o allioli amb garrofes produïdes al Camp

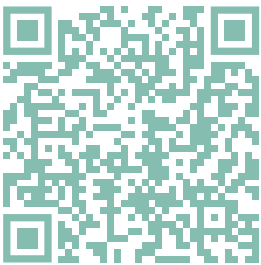
Rafael Maestrini esmola sobretot per a peixateries i carnisseries. Amb la COVID-19 ha perdut molta clientela entre restaurants

Christina Abbey Parris dissenya i crea mobles de fusta al seu taller de Vic (Osona). / SARAI RUA @sarairua

VIDEOSÈRIE L'OFICI DE RESISTIR

Accedeix a la llista de reproducció dels quatre vídeos protagonitzats per les artesanes que apareixen en aquest reportatge, realitzats per:

Marta López Mas @lopes_mas

Sarai Rua @sarairua

Jofre Figueras @jofrefigueras

Sara Borrella @saralane

Rafael Maestrini fa d'esmolet pels carrers de Barcelona des de l'any 2013. / MARTA PÉREZ @marta_psantos

algunes persones se sorprenden quan els ha dit que la fusteria és el seu ofici: “Una vegada, un home gran, en una ferreteria, em va dir: ‘Ja saps el que busques, nena?’”.

Esmolar amunt i avall

Cada vegada és menys freqüent sentir el so característic de la flauta que toquen els esmolets tradicionals quan passen pels carrers. Van pels barris i s’anuncien amb la seva inconfusible

melodia per oferir els seus serveis artesanals. Es tracta d’un ofici ambulant que el pas del temps ha convertit en minoritari i s’ha envellit, ja que no existeix gaire relleu generacional. Rafael Maestrini n’és un d’ells.

Va arribar de l’Argentina el 2004 gràcies al seu germà, que ja vivia a Barcelona i treballava en l’ofici. Durant un any, li va ensenyar a afilar ganivets, tisores, navalles i altres instruments tallants i a buscar clientela.

No obstant això, compaginava aquesta feina amb altres per subsistir i no va ser fins al 2013 que va començar a dedicar-s’hi completament.

L’instrument bàsic de l’esmolet és la mola, la roda que serveix per afilar, i cada peça té el seu truc. “Cada ganivet necessita un tipus d’afilat, i això varia segons el tipus d’angle, si és més obert o més tancat”. Rafa Maestrini treballa les seves peces sobre una moto per arribar de pressa

als llocs. Abans anava en bicicleta. “És una feina molt agraïda, perquè quan els clients queden contents, et feliciten molt”, diu mentre esmola els ganivets sota l’arcada de davant del Port Vell, al barri de la Barceloneta.

A poc a poc es va anar generant un circuit de clientes fixes, a banda de les que van sortint cada dia. Abans de la pandèmia de la COVID-19, el 90 % de la seva clientela eren restaurants i va haver de buscar alternatives. Ara són botigues, com peixateries, carnisseries i particulars.

Passem amb ell pels carrers que desemboquen al Mercat del Clot (Barcelona) a la recerca de demanda. “Avui no hi ha molta feina”, comenta mentre surt d’un restaurant amb les mans buides. Al final, decideix aturar-se davant del mercat amb l’esperança que alguna veïna el sol·liciti. ●

El boom immobiliari irlandès s'esberla de mica en mica

Les veïnes de 10.000 llars afectades per l'ús d'un mineral amb alta porositat durant la febre constructiva de fa dues dècades s'organitzen per reclamar indemnitzacions

Michael O'Doherty-Stewart | @La_Directa
Dublín

Dublín, 8 d'octubre 2021. Milers de persones prenen els carrers del centre de la ciutat per reivindicar el seu dret a l'habitatge. Una protesta gens estranya a Irlanda, un país afligit per una crisi habitacional després dels anys d'èxit de l'anomenat *Tigre Celta*. Però tant l'afluència com el punt de partida de molts dels assistents sí que són remarcables.

Segons les entitats que la van convocar, més de 20.000 persones van acudir a la manifestació, un dia feiner, amb moltes assistents baixant en massa des del comtat de Donegal, a una distància de més de 200 quilòmetres. El seu objectiu, reclamar que el govern es comprometés a compensar amb una indemnització del 100% als milers de persones que fa anys que veuen com s'erosionen les seves cases a causa de la presència indeguda d'un mineral, la mica, dins de les parets que les acullen.

Avui, les activistes calculen que hi ha unes 10.000 llars afectades arreu de l'Estat irlandès, amb greus conseqüències per a les persones que hi viuen. Es preveu que caldrà enderrocar-ne la meitat, una xifra que pot augmentar si, com és previsible, es destapen més casos. A banda d'habitatges de titularitat privada, també estan afectats domicilis de protecció oficial i edificis públics, com ara escoles, biblioteques i hospitals.

Què és la mica?

La mica, o mica moscovita, és un mineral de roca endèmic de certes zones del nord-oest d'Irlanda. Es va fer servir com a material agregat en blocs de ciment utilitzats en la construcció a diversos comtats d'Irlanda, però sobretot a Donegal, des de finals dels anys noranta fins a la dècada del 2010. Un ús imprudent, segons l'activisme, ja que l'alta porositat de la mica ha provocat importants desperfectes estructurals en nombroses cases, com la de Michael Doherty, portaveu del Mica Action Group, una plataforma que fa una dècada que lluita per una solució definitiva a l'afer.

"Vam trigar bastant a assabentar-nos de què passava de debò. Ningú en sabia res abans", relata aquest veí del poble de Culdaff. "Culpàvem a tot

menys a la mica: pensàvem que eren esquerdes a causa de l'assentament, però a mesura que es feien més grans i afectaven més parts de les cases, ens adonàvem que es tractava d'un altre factor".

Com a substància, la mica és propensa a l'absorció d'aigua i ofereix poca solidesa davant la flexió i la compressió. Enfront dels canvis meteorològics marcats pel fred i la humitat -propis del clima atlàntic d'Irlanda- es minva la seva integritat. Segons van reconèixer els autors d'un informe tècnic sol·licitat pel govern l'any 2017, els experts internacionals alerten des dels anys seixanta sobre els riscos de l'ús de la mica en els agregats.

"La unió entre les parets i els blocs era perfecta -diu Doherty-. El punt feble de l'estructura eren els mateixos blocs". Al seu web, la plataforma publica vídeos en els quals s'observa com els blocs extrets de les cases afectades es trenquen sols.

Malgrat que, en un inici, una de les empreses implicades en la producció dels blocs oferís substituir

La mica es va fer servir com a agregat del ciment en diversos comptats, sobretot a Donegal, els primers anys del segle XXI

A Irlanda es va passar de construir menys de 20.000 habitatges nous l'any 1990 a aixecar-ne 49.812 l'any 2000

Detalls de l'afectació de la mica en les cases que denuncia el Mica Action Group.
/ ARXIU

els fissurats a cost zero, Doherty i altres residents perjudicats es trobaven en un atzucac. “En veure com sorgien més i més casos, van retirar l’oferta”, explica. “Els paletes no ens podien ajudar. Les asseguradores se’n desentenien i els bancs també, més enllà de reclamar-nos les hipoteques. Era com estavellar-se contra un mur”.

A tot plegat s’hi sumava “una negació massiva” dels fets per part de les autoritats competents i les reticències d’algunes persones afectades a posicionar-se públicament, explica el portaveu del Mica Action Group. A la desesperada, es va decidir sufragar una anàlisi química dels primers blocs extrets, una prova que passaria a representar la primera acció de la campanya d’aquesta plataforma. S’hi va detectar una presència de mica d’entre 15 % i 30 %. La normativa irlandesa fixa un màxim de només l’1 %. Mentrestant, el nombre de damnificades continuava creixent.

Les urpes del ‘Tigre Celta’

Tret d’uns pocs casos d’edificis més antics, quasi tots tenen una cosa en comú: una data de construcció al voltant de l’any 2000, el punt àlgid del període d’esclat econòmic que va atorgar a Irlanda el sobrenom de *Tigre Celta*. Aquesta bonança va canviar d’arrel la situació de molts sectors econòmics, i la construcció no en fou aliena. Irlanda va passar de construir menys de 20.000 habitatges nous l’any 1990 a aixecar-ne 49.812 el 2000. L’oferta laboral també es va disparar, amb un 13,4 % de la població dedicant-se a la construcció l’any 2006, el doble de la mitjana europea, just abans de la crisi financera.

Ahora que s’apostava per impulsar la construcció com a motor econòmic, les autoritats recelaven de qualsevol paper regulador. L’arquitecte del règim estatal d’autoregulació vigent fins avui, l’exministre Pádraig Flynn -implicat després en el cas d’un pagament il·lícit de 50.000 euros per part d’un constructor-, defensava que l’afany del “treball de qualitat com a marca de la casa” de les empreses seria suficient per garantir el seu compliment amb la normativa. Si bé el govern de l’Estat no s’hi implicava gaire, les autoritats locals sí que tenien competències per intervenir.

Tanmateix, les activistes de Donegal van notar un gir en la gestió durant aquell temps. “Hi va haver molta més màniga ampla. L’administració local esdevenia menys compromesa en la inspecció de les pedreres”, assenyala Doherty. La diputació comtal finalment mouria fitxa l’octubre de 2021, amb la clausura d’una important planta de ciment a la zona, després d’una investigació oficial i, també, de l’any més actiu de la campanya.

Un any més de lluita

L’arribada de noves activistes ha portat la campanya de les perjudicades per la mica a un canvi d’estratègia, amb un major enfocament en la incidència als carrers i a les xarxes socials. Doherty atribueix aquesta irrupció, en part, a les frustracions generades pels “paranys” que els han posat els actors estatals que van fer que la primera gran fita de la campanya -una primera oferta d’indemnització per

l’estat- es convertís en la primera gran decepció.

En efecte, el gener de 2020, es va pactar el Pla subsidiari de blocs defectuosos, que prometia una indemnització de fins al 90 % per a desperfectes existents en habitatges lliures que servien de domicili habitual. “Nosaltres defensàvem una indemnització del 100 %, com s’havia aplicat en altres casos”, explica el portaveu, “però l’Estat argumentava que els costos serien impossibles d’assumir”. Malgrat la voluntat de continuar lluitant pel 100 %, els activistes cedien per assegurar una victòria si més no parcial. Més tard, van descobrir que els topalls fixats pel Departament d’Habitatge feien que se’ls remunerés només un 60 % de les despeses de rehabilitació. Com a resultat, conclou Doherty, “vam portar la lluita al carrer”.

Després de mesos de manifestacions que van culminar en la que va ocupar el centre de Dublín el mes d’octubre, semblava que el govern rectificava el novembre, amb l’anunci d’una nova oferta d’indemnització total del dany causat i que s’estenia a domicilis de lloguer. Tanmateix, assevera Doherty, el càlcul limitava mitjançant una “escala variable” en relació amb la superfície de la casa.

Amb les negociacions entre activistes i govern en un impàs, el mes de desembre, una delegació de persones afectades va presentar el seu cas davant la Comissió de Peticions del Parlament Europeu. A les portes d’un any important, Doherty i la resta del Mica Action Group es mostren esperançats, però també conscients de la distància que queda per recórrer. Ara per ara, se centren en tres objectius troncats: la indemnització total; un aval estatal per a la rehabilitació dels edificis afectats per desperfectes latents durant els pròxims quaranta anys i que cap casa no en quedi exclosa.

“Ha estat una campanya exigent”, admet l’activista. “De vegades, és com si estigués pidolant perquè et tornin la teva llar. L’Estat tenia l’oportunitat d’actuar quan l’hi vam cridar l’atenció inicialment: en cas d’haver clausurat les pedreres aleshores, ja tindria una obligació financera molt menor. Cal un rendiment de comptes, i un reconeixement institucional que admeti que, com a residents, no en tenim la culpa”. ●

“Hi va haver molta més màniga ampla” en “la inspecció de les pedreres”, explica el portaveu del Mica Action Group

Les damnificades reclamen un aval estatal per als efectes latents en quaranta anys i que cap casa en quedi exclosa

El sindicalisme periodístic és notícia als Estats Units

Les professionals d'una trentena de mitjans de comunicació han culminat durant l'any 2021 el procés de creació d'una estructura sindical, coincidint amb la irrupció d'una nova generació més conscienciada

Nicolas Lupo Sonnabend | @niluso
Nova York

Les 255 periodistes i treballadores del mitjà de comunicació *Politico* han celebrat per primer cop el Cap d'Any com a membres d'un sindicat. Ara tenen una organització al seu darrere que coordinarà els nous convenis amb l'empresa, evitarà canvis unilaterals en les condicions laborals i els donarà suport legal davant qualsevol abús. Aquest mitjà, que informa sobre les interioritats polítiques de Washington des de l'any 2007, va néixer aprofitant la creixent onada sísmica que sacsejava el periodisme tradicional gràcies a la immediatesa d'internet. Catorze anys després, no s'escapa tampoc del moviment que s'ha apoderat de les redaccions digitals als Estats Units.

Amb el seu vot del 9 de novembre, la redacció de *Politico* s'afegia a les de 33 altres mitjans que han creat estructures sindicals només l'any 2021. Un procés que la pandèmia ha accelerat i que ara sobretot afecta les plantilles de mitjans en línia, però que va iniciar-se precisament per confrontar la devastació en les estructures del periodisme tradicional provocada per la digitalització. Va fer el primer pas el desaparegut conglomerat mediàtic *Gawker*, un llunyà 3 de juny de 2015. Des de llavors, les treballadores de 175 redaccions han fet el pas a l'organització sindical.

El procés ha estat imparabile. NewsGuild i Writers Guild of America - East, aglutinen la majoria d'afiliades, que no es limita a periodistes: pot incloure el departament d'informàtica, el sector comercial, les especialistes en anàlisi de dades o les assistents d'edició. Aquest moviment respon a un canvi de model periodístic i generacional transcendental. Les redaccions dels mitjans han perdut una quarta part dels llocs de treball des del 2008, però aquestes pèrdues s'han concentrat en els mitjans impresos, molts d'ells locals. En canvi, els digitals han absorbit part d'aquesta massa laboral. No obstant això, la disrupció en el model periodístic i generacional ha generat un buit en la trans-

missió de la consciència sindical que s'ha hagut d'omplir quasi des de zero.

Treballadores a la intempèrie

M. (que prefereix mantenir l'anonimat) va arribar a la redacció de *The New York Times* (NYT) el 2016, deixant enrere la inestabilitat del mitjà digital *Yahoo! News*, on anava a treballar cada dia sense saber si seria l'últim. L'ambient de treball a *Yahoo!* "no podia haver estat més oposat a la cultura sindical, sense paràmetres establerts ni límits". S'allargava la jornada laboral i es feien habituals les jornades de seixanta hores setmanals. No hi havia mesos salarials, ni rols definits, i predominava la por als habituals acomiadaments massius. La falta de contrapoder a l'arbitrarietat empresarial que s'hi donava és just el contrari al que s'ha trobat al NYT i que ara s'estén a altres mitjans. El departament al qual va arribar estava afiliat a un sindicat, que protegeix les treballadores a canvi d'una quota marcada per con-

veni. "Entenc que el NYT és una excepció" explica M., "però quan vaig arribar aquí no em deixaven treballar un minut més del que exigia el meu contracte". Sis anys després, és una de les periodistes que negocia el nou conveni amb la direcció del diari que s'haurà de signar aquest 2022.

Malgrat aquest creixement de sindicacions en el sector periodístic, el moviment sindical als Estats Units està molt allunyat de les xifres del passat. Només un 10 % de les treballadores estan afiliades, la majoria al sector públic. És la meitat que ara fa quaranta anys, just abans que s'imposessin les polítiques neoliberals de Ronald Reagan i s'accelerés la desindustrialització.

Tanmateix, la vegada, l'opinió favorable envers els sindicats als EUA mai havia estat tan alta en el darrer mig segle. La població menor de 34 anys lidera l'augment d'afiliacions, i més de la meitat de la ciutadania creu que la davallada dels sindicats ha estat "dolenta" pel país. A més, el context pandèmic ha fet que molta gent repensés les seves prioritats i ha forçat les empreses a millorar les condicions per a les seves empleades. Hi ha un rècord d'ofertes de treball i el nombre de gent que abandona la seva feina és el més alt des del 2000.

Això es tradueix en més peticions a les oficines del Writers Guild of America - East, on l'activitat és frenètica. Als nous processos de sindicalització s'hi suma la negociació dels convenis col·lectius que finalitzen. El desembre, per exemple, es va tancar un nou acord entre la direcció de la revista *Vice* i les seves treballadores. Amb quasi 3.000 empleades als EUA, aquest mitjà ha liderat la revolució digital, però s'ha vist sacsejat per casos d'assetjament sexual i explotació laboral. Amb el nou conveni, es prohibeixen els acords de confidencialitat en casos d'assetjament sexual, les noves empleades rebran una bonificació de mil dòlars, la protecció digital s'estendrà un any per a les treballadores acomiadades i totes les col·laboradores habituals amb més de dotze mesos d'antiguitat tindran una porta oberta per convertir-se en treballadores a temps complet.

Només una de cada deu treballadores està afiliada a un sindicat als Estats Units, la gran majoria al sector públic

Les redaccions han perdut un 25 % dels llocs de treball des de 2008, sobretot en els mitjans impresos i locals

Vaga convocada pel sindicat professional The Writers Guild of America el novembre de 2007. / ARXIU

“Tot aquest procés és el resultat de la maduració de la indústria”, explica Lowell Peterson, director executiu del Writers Guild of America. Si bé els acomiadaments massius no han desaparegut i la precarietat encara preval, hi ha continus guanys laborals, conseqüència del fet que “les empreses digitals s’han adonat que són més efectives quan tenen redaccions professionals i que el sistema és sostenible més enllà de continguts virals que les audiències no troben molt atractius”, afegeix.

Peterson destaca també com un fet positiu la capacitat d’influència que les treballadores tenen quan es tracten els temes més candents dels conflictes i canvis culturals als EUA. “Hem aconseguit que les empreses entrevistin candidats de diverses procedències, que els comitès solucionin desigualtats que emergeixen quan la cultura laboral és tòxica, racista o sexista, així com imposar formacions [sobre aquestes qüestions] tant per als nostres membres com per als seus superiors”. De fet, la majoria de mitjans als EUA ja obliguen a fer aquestes formacions a les noves empleades. Si bé són instruments que molts directius imposen per protegir-se legalment i oferir una millor imatge de cara a l’opinió pública i les seves treballadores, aquesta nova realitat reflecteix també un canvi en les dinàmiques de poder.

Tal com explica M., d’origen àrab, l’atenció sobre la diversitat entre el personal del NYT o altres mit-

“No volem que les treballadores siguin alienes als canvis de línia editorial”, diu el director del Writers Guild of America

Per Lowell Peterson, “les empreses digitals s’han adonat que són més efectives quan tenen redaccions professionals”

jans de la ciutat de Nova York “ha augmentat els dos últims anys”. Històricament de majoria blanca, les redaccions reflecteixen cada cop més la composició social d’un país on una de cada quatre persones no són blanques. Els quatre anys de govern de Donald Trump han eixamplat un debat que va tenir el seu apogeu durant les protestes del Black Lives Matter.

La redactora estava a la seu del NYT quan el departament d’opinió del diari -que funciona de manera independent- va publicar un text del senador republicà Tom Cotton titulat “Envieu les tropes”. En l’article, el polític demanava la intervenció de l’exèrcit per sufocar les protestes antiracistes. La indignació externa i interna va ser tan gran que la direcció del diari va retirar l’article de l’edició digital, va demanar perdó, i part de l’equip d’opinió va dimitir. “Si té lloc un canvi en la direcció editorial”, explica Peterson, “no volem que les treballadores en siguin alienes, sinó que n’han de ser part [del procés de decisió]”.

El procés participatiu té encara un llarg camí per recórrer. Les ciutats costaneres centralitzen el gruix de la informació en detriment dels mitjans locals de l’interior, venuts a grans conglomerats, i són les empreses amb més projecció i contingut de qualitat les que tenen la capacitat de sindicalitzar-se. Després d’anys d’un discurs que emfasitza la feina digital com l’adveniment d’un model d’èxit basat en l’autonomia de l’individu, les treballadores de la indústria digital tornen al model d’organització del passat adaptant-se a la nova realitat: la ciutat de Nova York lidera la regulació de les repartidores de menjar, les operàries d’una planta d’Amazon finalment votaran per decidir si se sindicalitzen, i empleades de Google celebren el primer any d’afiliació. Organització i consciència col·lectiva per fer front a l’atomització virtual. ●

**Assegurem
compromís**

www.arc.coop

COOPERATIVA AUTOGESTIONÀRIA
www.laciutatinvisible.coop
ATREVEIX-TE A IMAGINAR-LA

**DEIXA'T MIRAR
ANUNCIA'T A LA DIRECTA!**

250.000 visites úniques mensuals al web
Més de 3.000 subscriptores
67 punts de venda arreu del territori

publicitat@directa.cat

XILE, NOVA ETAPA POLÍTICA I ESPERANÇA PER A LA REGIÓ

Assegurar la governabilitat, l'equilibri de forces i el desenllaç exitós del procés constituent són alguns dels reptes que el president electe xilè, Gabriel Boric, haurà d'afrontar

L'anàlisi de Meritxell Freixas | @MeritxellFr
Periodista a Santiago de Xile

“Els temps que venen no seran fàcils. Hem d'afrontar les conseqüències socials, econòmiques i sanitàries de la pitjor pandèmia que ha viscut el país en més d'un segle. Serà difícil, sens dubte, avançarem amb passes curtes, però fermes, aprenent de la nostra història”. Amb aquestes paraules debutava com a futur president de Xile Gabriel Boric, la nit del seu triomf electoral, el 19 de desembre.

La victòria contra l'extrema dreta ha obert una nova etapa al país sud-americà on, per primer cop després del final de la dictadura, governarà un sector que no pertany a les dues coalicions (dreta i centre-esquerra) que fins ara han conduït el país. Per primera vegada, també, des del govern de Salvador Allende (1970-1973), liderarà el país una coalició d'esquerreres: Apruebo Dignidad, formada pel Frente Amplio i el Partit Comunista. Al final, el futur govern també s'estrenarà en el repte d'acompanyar el final d'un procés constituent històric, escrit per 155 representants electes, que permetrà liquidar la Constitució elaborada per la dictadura d'Augusto Pinochet (1973-1990).

La Convenció Constituent va renovar la seva presidència el 5 de gener. A partir d'ara, María Elisa Quinteros, odontòloga de 39 anys i integrant del bloc Moviments Socials Constituents, encapçala la mesa. Fa tàndem amb el vicepresident Gaspar Domínguez, metge rural de 33 anys, també independent, i activista de la dissidència sexual. Un recanvi que entrega garanties d'entesa i compromís amb el futur president, que en diverses ocasi-

ons ha expressat el seu interès a protegir i impulsar el procés en marxa.

Un dels reptes que té al davant el futur executiu, que assumirà la responsabilitat l'11 de març, és assegurar la governabilitat, en un Congrés que les eleccions de novembre han deixat molt fragmentat. El Frente Amplio no té majories favorables, una realitat que no pot subestimar, considerant que el programa d'Apruebo Dignidad inclou diverses reformes estructurals en matèria de salut, pensions

Les diferències entre els dos socis de la coalició, el Frente Amplio i el Partit Comunista, poden esdevenir un element de tensió

i educació. El desafiament és encara més gran si se suma un escenari econòmic complex, amb la recuperació de la crisi que ha deixat la pandèmia pendent i que podria frustrar les expectatives de la ciutadania.

Xile, a més, té diverses patates calentes pendents i urgents de resoldre i que poden convertir-se en flancs dèbils del futur govern. Per exemple, la delinqüència i el narcotràfic, la reforma dels Carabiners (policia militaritzada), la gestió de la immigració irregular i el conflicte entre el poble maputxe i l'Estat xilè, que en els últims mesos viu una escalada de violència.

A escala interna, les relacions amb el Partit Comunista poden convertir-se en un element de tensió. Les diferències entre el Frente Amplio i el PC s'han expressat amb duresa a la Convenció Constituent, on cada força camina per separat. Pel que fa a govern, el primer nus té a veure amb el pes que entregará Boric al seu soci de coalició, que se situa més a l'esquerra. El president electe és conscient que la seva victòria es deu a una suma de suports que també va rebre del sector centre esquerrà, i haurà de fer equilibris entre un costat i l'altre de l'eix ideològic.

L'arribada del líder de l'esquerra xilena al palau de La Moneda ha encoratjat el progressisme llatinoamericà. Un gir a l'esquerra que viu l'Amèrica Llatina (Bolívia, el Perú, Xile, l'Argentina...) després d'uns anys de domini de la dreta liberal o conservadora a la regió, coincidint amb l'arribada de l'argentí Mauricio Macri al poder.

Tot i que encara és prematura, la nova tendència podria consolidar-se aquest any, amb les eleccions presidencials del Brasil i Colòmbia. Lula Da Silva lidera les enquestes contra Jair Bolsonaro en una eventual segona volta. A Colòmbia, Gustavo Petro també fa mesos que encapçala sondejos contra el candidat que pretén succeir la dreta d'Iván Duque. L'esquerra llatinoamericana agafa força en un context de crisi econòmica global desencadenada per la pandèmia, però els projectes polítics que presenta apunten més a la socialdemocràcia tradicional que a l'esquerra més popular. ●

/ IVONNE NAVARRO
@ivonnenavarroillustration

Parlar de sexe sense ‘fake news’

Diverses comunicadores expliquen com intenten abordar la sexualitat de forma naturalitzada, periodística, allunyada del biaix androcèntric, els falsos mites i la pressió del ‘clickbait’

“E

Marina López | @marinalogu
Ana Rubió | @annrubiojimenez

I sexe és l'arma de revolució massiva més poderosa que existeix”. Aquestes paraules són de Noemí Casquet, escriptora i periodista especialitzada en sexualitat; defineixen un dels tabús més importants de la nostra societat i en reivindiquen el valor. Un valor que ha estat ignorat i utilitzat en parts iguals pels mitjans de comunicació i que, al llarg de la història, ha servit per controlar, però també per alliberar els éssers humans i, en particular, les dones i les orientacions sexuals i identitats de gènere dissidents.

Noemí Casquet és pionera en el tractament de la sexualitat com a eina de coneixença i empoderament. La seva cobertura inclou una gran varietat de temes com el desig, la seducció i l'acceptació del cos, entre d'altres. Per difondre els seus continguts utilitza les xarxes socials i la seva pàgina web i és que, encara avui, als mitjans tradicionals no hi troba lloc per parlar-ne.

Hi ha poques excepcions. Una d'elles és el programa *Les dones i els dies* (Catalunya Ràdio), dirigit per Montse Virgili, que, pel que fa al sexe, informa i reflexiona sobre la menstruació, la prostitució, la pornografia, el consentiment... La periodista reivindica que el tema de la sexualitat interessa a tothom i s'hauria de divulgar més. Afegeix que, quan els mitjans en

parlen, “ho fan pel *clickbait*: de manera poc feminista, molt sexualitzada i pel ganxo”.

Així doncs, les cobertures més habituals tenen a veure amb agressions masclistes o amb l'estereotipació del cos. Raquel Marques, de l'Observatori de les dones en els mitjans de comunicació i membre de la cooperativa audiovisual Drac Màgic, denuncia que “es parla de la sexualitat vinculada a la por i no al plaer”. A més, comparteix que, en molts dels casos, hi ha una “forta sobreexposició dels cossos i de les relacions sexuals afectives de les dones”.

Històricament, quan s'ha volgut visibilitzar una realitat amagada o ignorada, el tema en qüestió ha passat, primer, per iniciatives i plataformes de petita escala abans d'aparèixer als mitjans tradicionals. És el cas, per exemple, de la incorporació de les dones al periodisme durant la Segona República espanyola. Figures com Dolors Monserdà, Carmen de Burgos o Rosa Maria Arquimbau, van haver d'escriure en setmanaris i revistes adreçades a dones. Gràcies a aquestes publicacions van poder introduir-se dins el món periodístic i arribar a seccions considerades territori exclusiu per a homes com la política o els esports. »

» En tots els casos, el motiu que uneix aquestes dones és el seu compromís social. Ho veiem també en la figura de la periodista i escriptora Carlota O'Neill. Nascuda en una família bohèmia literata, O'Neill va créixer amb uns ideals polítics d'esquerres i feministes que va traduir tant en les seves obres literàries com en la seva vida personal. Durant la dictadura franquista, va ser detinguda per republicana i empresonada durant sis anys. A la presó, va conèixer la realitat de les prostitutes, també empresonades pel règim.

L'ideari nacionalcatòlic franquista comportava culpabilitzar la figura de la dona emancipada i, en especial, d'aquelles que comerciaven amb el seu cos. O'Neill va publicar diversos assajos on defensava la llibertat física i moral de les prostitutes i, en addició, retratava una sexualitat que, oprimida per la societat, sortia a la llum a la presó. Raquel Osborne va reflexionar sobre aquesta postura en el seu article "Divergències al voltant de la sexualitat entre preses comunistes i Carlota O'Neill en el primer franquisme" (revista *Arenal*, 2010) i explica que moltes preses van "integrar les expressions d'autoerotisme (masturbació) i lesbianisme en la seva quotidianitat".

La sexualitat als mitjans del segle XXI

Visibilitzar temes tabú encara és una pràctica habitual en el periodisme. Tot i la feina feta, per a Raquel Marques, "han canviat moltes coses i massa poques. Crec que cada vegada se'n parla més, però hi ha missatges problemàtics". Montse Virgili complementa aquesta visió: "Estem transmetent que tothom que no entra en la imatge de la dona tradicional és etiquetada com a *guarra* o *puta*". Des de l'observatori s'assenyala el patriarcat com a origen d'aquesta representació, feta des d'un punt de vista masculí.

Un altre punt crític és la mitificació del sexe; alguns mitjans proven de combatre-la des de la normalització. Per a Noemí Casquet, aquest terme és "incorrecte", ja que implica l'existència d'una estructura rígida acceptada socialment. Proposa, en canvi, l'ús de "naturalitzar", entenent que el sexe és l'origen de la humanitat i s'hauria de tractar amb transparència. Tanmateix, hi ha molts tabús que en condicionen la cobertura i fan que es perpetuïn estereotips, especialment vinculats a la sexualitat de la dona. Virgili n'enumera alguns d'ells: "a les dones no ens agrada el sexe, tampoc el sexe anal, totes volem que ens acariciïn...". Marques hi suma que quan es parla de la sexualitat femenina es vincula a l'amor i no al desig.

Això es dona, en part, per la falta d'un manual que reguli el tractament de la sexualitat als mitjans. En el llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, se'n defineix la cobertura ideal: "Tractem la sexualitat d'una manera oberta i natural, sense tabús, i evitem reforçar els estereotips de gènere". A la pràctica, Casquet expressa que "ens han manipulat tant per allunyar-nos de l'instint bàsic humà (el sexe), que ara la naturalització es fa a través de la morbositat". Combatre les dificultats anteriors és "una lluita diària, constant i inclús vital", explica.

Per la sociòloga Raquel Osborne, donada la poca visibilitat que rep la sexualitat, la seva divulgació podria tractar-se d'activisme, és a dir, treballar, no només per informar, sinó perquè formi part de l'*agenda setting* (la influència dels mitjans de comunicació en la conformació de l'opinió pública). En aquest sentit, Noemí Casquet creu que la militància mediàtica s'ha de donar en tots els àmbits, no ha de ser exclusiva per al periodisme que ella practica.

La periodista els equipara: "preguntar-me com és fer periodisme especialitzat en sexualitat és com si em preguntessis com és fer periodisme polític, econòmic o cultural". Per consegüent, valors periodístics com la veracitat, el rigor o el compromís social per la informació s'han d'atribuir a tota classe de continguts, inclosos els que tracten la sexualitat.

Casquet advoca per un nou tipus de periodisme en el qual "el professional experimenta el que està investigant per poder-ne parlar des de la seva perspectiva". Ella en diu "el nou periodisme". El seu objectiu és reivindicar el sexe com la part més

Per l'escriptora Noemí Casquet, "ens han manipulat tant per allunyar-nos de l'instint bàsic que la naturalització es fa a través de la morbositat"

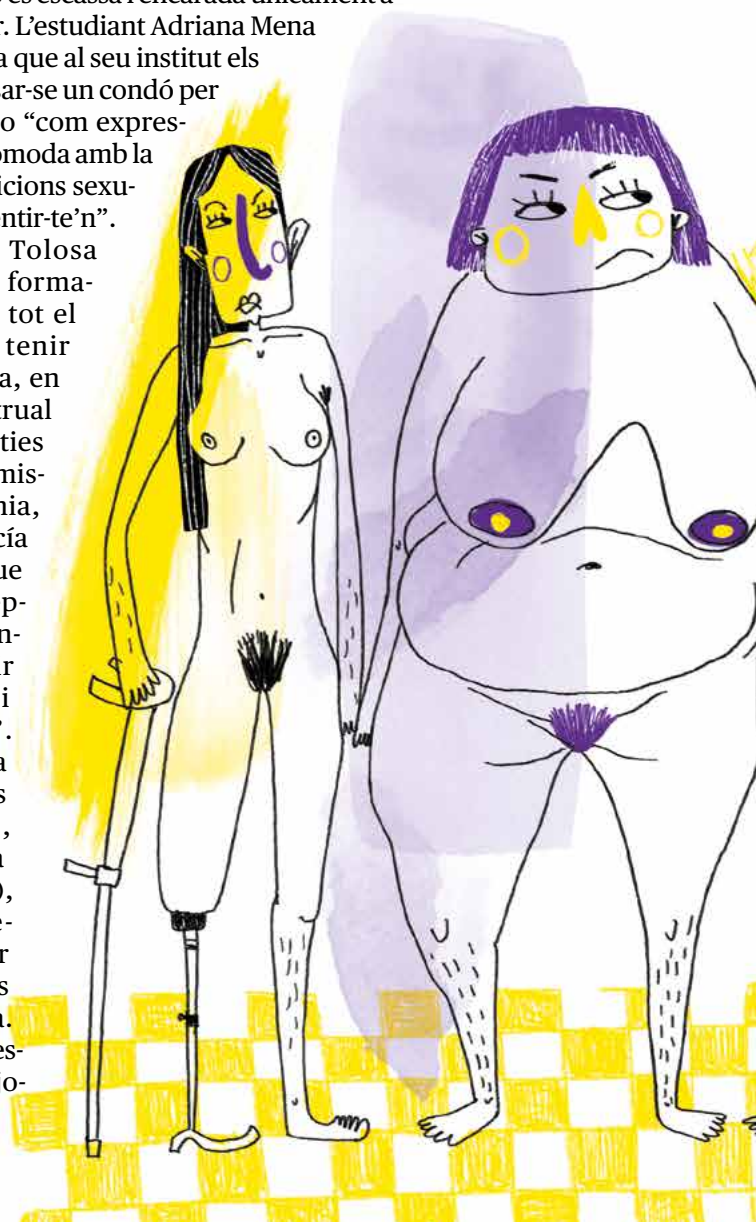
primitiva de la humanitat, entesa com la "identitat, la força, la creativitat i el propòsit" de cada persona. Noemí Casquet denuncia que negar l'accés a l'educació i a la informació sexual és una forma de control.

La mirada més jove

La Llei orgànica 2/2010, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, recull que les polítiques sanitàries, educatives i socials han de garantir la "informació i l'educació afectivosexual i reproductiva en els continguts formals del sistema educatiu". Això no obstant, la visió del jovent és que aquesta formació és escassa i encarada únicament a la prevenció i a la por. L'estudiant Adriana Mena Solís (21 anys) explica que al seu institut els van explicar com posar-se un condó per evitar l'embaràs, i no "com expressar que no et sents còmoda amb la parella o quines posicions sexuals pots provar per sentir-te'n".

Per Judit Vallès Tolosa (22 anys), aquestes formacions "es basen en tot el que és negatiu de tenir sexe". No es treballa, en canvi, el cicle menstrual o com tractar malalties sexuals "sense alarmisme". En aquesta línia, Carla Quintana García (22 anys), afegeix que "s'ha massificat receptar pastilles anticonceptives sense tenir en compte que hi ha altres mètodes". Paral·lelament, una de les inquietuds entre els homes, com explica Rafa Recuenco (20 anys), és la mida del penis, incentivada per la pornografia, i els complexos que crea.

Totes aquestes qüestions preocupen al jo-

vent, però, encara avui, no hi ha respostes en els espais comunicatius. Per Virgili, el periodisme hauria de prendre aquest rol, perquè “quan escris una cosa, estàs educant i informant la gent”. Per oferir informació de qualitat, la periodista reivindica la presència de les joves, formades en una realitat més plural, a les redaccions dels mitjans. Precisament, Laura Santos Puig (22 anys) apunta que, fins al moment, “l’educació sexual que he rebut ha estat únicament des d’una perspectiva cisgènere i heterosexual, amb identitats i cossos normatius”.

Davant la manca d’educació sexual diversa i de qualitat, el porno s’ha consolidat com una de les fonts principals d’informació. Casquet apunta que “jutgem la pornografia quan en realitat és ficció. El problema és que no ens ho han fet veure així”. La periodista ho compara amb la saga *Fast and furious*: “Saps que no has de conduir com ells per l’AP-7, perquè no és real; amb la pornografia hauríem de pensar el mateix”.

Noemí Casquet apel·la a l’autocrítica a l’hora de consumir. A més,

reivindica la importància d’oferir continguts explícits en els canals de comunicació, que serveixin per construir una visió respectuosa i global del sexe. En aquesta línia, Virgili remarca que també s’ha de treballar el consentiment en les relacions sexoafectives. “S’expliquen anècdotes frívols, com històries de Tinder, però no es diu que el consentiment es dona mentre el vas vivint”.

Quan els mitjans generalistes no ofereixen el contingut que necessiten, les joves el van a buscar a les xarxes socials. Actualment, existeixen plataformes especialitzades com Platanomelón o Mandràgores i, pel que fa a figures públiques, hi ha una forta presència de referents llatinoamericanes. YouTube i Instagram són les fonts principals tot i que l’aplicació TikTok és cada cop més utilitzada.

Aquestes plataformes es critiquen sovint per la quantitat de notícies falses que s’hi generen; en el cas de la sexualitat, però, la pluralitat de mirades permet a les consumidores conèixer perspectives diferents que se surten de la seva interpretació normativa. Una perspectiva que sí que es troba en les produccions audiovisuals i que, com diu Raquel Marques, “serveix per perpetuar discursos masclistes”. En aquest context, com explica Casquet, “és molt difícil promocionar continguts amb voluntat divulgativa”.

El fenomen de les sèries és un altre dels camps de batalla. Per a Marques, s’està duent a terme un canvi, però pensa que és bastant aparent perquè “no qüestiona les estructures”. S’enfronten, doncs, dos models: produccions com *Elite* (2018) o *Gossip Girl* (2007), que en fan un tractament masclista i irreal, i altres com *Sex Education* (2019), que comencen a transformar la visió de la sexualitat. En l’àmbit català, Betevé produeix, des de fa cinc temporades, el programa *Oh my Goig*, que porta a la pantalla nous models de relacions sexoafectives.

Un altre espai controvertit és el món dels videojocs. Montse Virgili n’ha dedicat un programa a *Les dones i els dies*. Explica que només un 6 % dels personatges femenins dels videojocs no estan sexualitzats. L’altre 94 %, doncs, perpetua la imatge d’una dona que, per la seva sexualitat, queda supeditada a l’home. Això s’explica amb una altra dada, i és que només el 18,5 % de les treballadores d’aquesta indústria són dones.

Els tabús que sobreviuen i com trencar-los

“El límit està en el que jo explico quan edito l’entrevista. Jo puc fer que una persona sembli *tonta* o molt interessant”. Així resumeix Montse Virgili el poder que tenen els mitjans a l’hora de construir l’opinió pública. Això vol dir que la solució es troba a les mans del periodisme.

La censura ha estat i encara és un mecanisme de control. Qui més se’n ressent són les dones i una evidència és la prohibició d’Instagram de publicar una imatge amb un mugró femení. Paral·lelament, tot i que parlar del coit és més habitual, encara hi ha temes que no surten de l’esfera íntima com la menstruació, els genitals, les emocions que es generen i la masturbació femenina, entre molts d’altres.

Carlota O’Neill va ser criticada per escriure obertament d’amor lliure, però el judici social encara continua. Entrada la Transició, els mitjans generalistes van censurar la sociòloga Raquel Osborne per un article titulat “Mastúrbate y sé feliz”. Només la revista *Interviú* va voler publicar-li’l. I, no cal anar tan lluny, en ple segle XXI, Instagram va censurar el compte a la mateixa Noemí Casquet per parlar explícitament de sexe.

En definitiva, per trencar tabús, Raquel Marques reivindica que “cal més debat públic”; és essencial conèixer el que vol l’audiència per incorporar la sexualitat de manera adequada dins l’agenda pròpia. En paraules de Casquet, “tenim el poder de crear escenaris o de rebentar-los”, aquesta és la funció del periodisme com a quart poder. ●

/ IVONNE NAVARRO
@ivonnenavarroillustration

malal·letra

Cinc-centes cicatrius

El relat de Maria Ferotge | @Do|çaFeraQ

Eren les tres del migdia i el cel gris que s'havia desfogat durant tot el matí. Semblava com si no tingués cap intenció d'esvair-se. Entre la multitud de cames que pujaven i baixaven les escales d'accés, n'hi havia una que avançava lentament per no relliscar. La usufructuària d'aquella coixesa premia fort el bastó contra el terra amb una mà, i amb l'altra, marcava les empremtes dels dits a la barana fixada a la paret. El paraigua plegat li penjava del canell. Tot estava amarat, i caminar damunt les rajoles del terra plenes d'aigua amb els ossos de la cama desunits era tota una temeritat, va pensar per dins.

Mentre la gent anava i venia amb presses, ella procurava esquivar un possible xoc contra cossos sans i despistats d'ulls embadalits a les pantalles. En comparació amb la resta de massa humana, l'esguerrada sempre es quedava enrere, concentrada en fer cada passa a la seva manera, però precisament aquell caminar pausat havia fet que es convertís en una experta observadora de la vida que li passava per davant.

Enfront de l'edifici hospitalari, ambulàncies i taxis s'acumulaven per recollir pacients i visitants. Mentrestant, una desena de membres del personal sanitari cercava un lloc resguardat on poder estar tranquil·les i fumar sense mullar-se.

Quan la coixa va fer un darrer esforç per col·locar el peu al graó situat en el punt on acabava el ferro que li servia per sostenir-se, va adonar-se que en una portalada, romania asseguda amb els pantalons exposats a la pluja, la cambrera de la cafeteria d'aquell edifici de bates blanques que cada matí la convidava a un cafè amb llet de soja.

-Estàs bé? O t'has tornat immune a l'aigua? -va preguntar la coixa mentre s'hi apropava.

-És clar que no estic bé! -va contestar la cambrera, que aquell dia no somreia ni semblava tenir cap intenció de convidar-la a res.

Aleshores, entre sanglots va relatar-li com feia dos dies li havien anunciat un càncer localitzat al pit. Amb els ulls enrogits, va explicar-li els temors que sentia en haver de renunciar als estereotips de bellesa imperants i a no poder continuar amb la carrera que estudiava a les tardes. Va confessar-li com, de sobte, s'havia apoderat d'ella el vertigen, fins ara desconegut, de la por al rebuig i a no sentir-se desitjada per la pèrdua d'una part del territori del cos.

-I si no me'n surto? I si em quedo calba per sempre? -va preguntar-se en veu alta, al mateix temps que la coixa obria el paraigua i s'asseia a la vora, ajudant-se del bastó.

-No pateixis, hi ha moltes dones que els hi passa, els hi extirpen el pit i ho superen. Després, si vols, pots refer-te'l. I almenys, podràs ballar sense ensopegar ni fer el ridícul, com faig jo -va contestar-li la rancallosa.

-Tu tens dos pits sencers i els cabells forts, no sé de què et queixes. Qui voldrà apropar-se i contractar un ésser deformat com jo?

-I qui creus que vol fer plans amb algú que es mou com un escarabat?

-Però tu no tens un cos que es boicoteja en forma de tumor. No comparis...

De sobte, va parar de ploure, però no van deturar-se a confessar fracàs rere fracàs, les desgràcies de les cicatrius més profundes, però invisibles, resguardades sota cuirasses abatibles.

-Si em dones un cop de mà per aixecar-me, et mostraré una cosa...

Llavors, la cambrera va agafar-la per les aixelles fins a posar-la dreta i les dues van caminar de bracet fins a l'ascensor. Van pitjar l'última planta, i un cop allà, la coixa va indicar-li amb el bastó una porta del passadís amb un rètol diferent.

Aleshores, en obrir-la amb cert dubte i neguit, la cambrera va poder observar com de l'habitació emanava una llum candent. Un grapat de pacients d'una secció, classificada pels diagnòstics més cruels, ballaven, menjaven i bevien amb ànsies d'alegria, mentre que a l'altra banda de la sala, altres malaltes modelaven una construcció artística, al costat d'un grupuscle que, amb una baralla de cartes a la mà, discutia sobre abstracció i realitat.

Enmig d'aquells éssers de ments, cossos i sentits traumatitzats, les dues van percebre una confortable sensació de pertinença. En tastar un tros de pastís de xocolata, carregat de tot el que els hi havien prohibit menjar, van endinsar-se al contagi de l'energia que desprenien les persones que, aferrades als plaers terrenals de qui no espera promeses en horitzons blaus, esprenien la vida fins a la darrera alenada en un acte de desafiament serà a la lamentació i a l'avorrimient d'un infern entrant. ●

/ AMAIA MORAN
@amaia.moran

LA DESKOMUNAL
COOP

MENÚ DEL DIA
de dilluns a divendres de 8h a 16:30h

TAPES I PLATS DE CARTA
Dissabte de 13h a 16:30h

ladeskomunal.coop

La **Directa** utilitza
els serveis de

foli verd
gràfiques

C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

En comú, fem camí
Fes-te'n sòcia per 50€ a l'any

LA REPARTIDORA
Llibreria associativa · Espai Editorial · Pensament crític

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8, Benimaclet (València) larepartidora.org

Collectiu Ronda
Defensem tots els teus drets
www.ronda.coop
T. 932682199

ressenyες

La vida entre muntanyes

Laia Santis | @laia_santis

La felicitat del llop és una novel·la meravellosa. Paolo Cognetti (Milà, 1978) ambienta la seva nova història entre muntanyes, i això no ens ve de nou. El seu darrer llibre, *Les vuit muntanyes* (Navona, 2018), també hi estava ambientat i combinava l'entorn natural amb les relacions humanes: paternofilials i d'amistat. En aquesta novel·la, la muntanya torna a tenir un pes important. Tant, que esdevé un personatge més.

Aquesta nova obra és punyent com aquella, però més profunda. Després d'una ruptura, Fausto -el protagonista- fa un decreixement feliç entre les muntanyes de Fontana Fredda, als Alps. En aquest teló de fons es retrobarà a si mateix, però també coneixerà Sílvia, amb qui estableix un vincle potent. O el vell Santorso, rondinaire, però amb un fons per descobrir. Tots els personatges que Fausto es va trobant són un engranatge per a la nova vida que està construint. Ell vol deixar de sobreviure, com ha fet fins ara, per viure senzillament. I això farà. Establir-se i arrelar des de la seva profunditat personal.

El personatge amb més pes, més enllà del protagonista, és la natura. La capacitat de l'autor per narrar-la i descriure-la és majúscula i fa que les lectores s'hi trobin, que s'hi imaginin i que la puguin tocar. I la neu. Una neu que fa que les històries s'hi esvaeixin, quedin en suspens, com moltes de les coses que no sa-

bem a les nostres vides. I és que el mateix autor ho diu, que la natura el va fer adonar de la seva fragilitat i és per això que la posa al centre de les seves novel·les.

“Una cosa desapareix i una altra ocuparà el seu lloc. Així va el món, som nosaltres els que sempre tenim nostàlgia del que hi havia abans”. I amb aquesta reflexió es desenvolupa la vida entre muntanyes, amb el pas del temps, amb allò que som i el que fem per canviar-nos.

Una novel·la colpidora, però dolça, molt ben escrita, de lleugera lectura i que passa volant. Molt recomanable. ●

LLIBRE
La felicitat del llop
Paolo Cognetti
Editorial La Campana,
2021
144 pàgines

Esmena no total a la policia

Misael Alern Pou

Alex S. Vitale, professor de sociologia al Brooklyn College, ha teixit una crítica contra la policia al llibre *La fi del control policial*. Vitale exposa que la lluita contra el narcotràfic, l'anomenat terrorisme islamista, els moviments migratoris, la prostitució, les bandes, les persones sense llar, els moviments polítics alternatius, etcètera, copen la major part del pressupost que els Estats Units destina a la policia, sense que cap d'aquestes realitats socials s'hagi abolit, malgrat que els pressupostos i els equipaments que s'hi destinen són cada vegada més elevats. El llibre denuncia

la creació de la policia com a eina que garanteix la subsistència del poder; desmunta amb dades i fets la falsa necessitat de l'acció policial en cadascun dels seus àmbits d'acció i, cosa més important, esbossa alternatives plausibles de caràcter no punitiu per a cadascun dels problemes.

El llibre, pensat per al debat públic, és interessant i esclaridor, malgrat que, com també passa a casa nostra, li costa afirmar amb fermesa que en el fons hi ha alternatives reals a la policia i, més enllà de demanar reformes profundes, no arriba a plantejar la seva desaparició. ●

LLIBRE
La fi del control policial
Alex S. Vitale
Tigre de paper,
2021
300 pàgines

Un demà, reflex de l'avui

Edu Abad Cabello | @AbadEdu

LLIBRE
Un final
J. P. Sansaloni
Raig Verd Editorial,
2021
176 pàgines

El cel de color sang. Una pluja àcida que corroeix tot allò que toca. Uns carrers desolats, habitats només per una boirina asfixiant. Els barris, ciutats i països engolits per l'urbanisme i el gris de l'asfalt. Finalment, una petjada humana que ni tan sols entén que està vivint la seva fi.

Al món desdibuixat de J. P. Sansaloni, tot és confús, difuminat. La ciència ha aconseguit crear unes pastilles, les quals permeten experimentar l'inimaginable. Pastilles d'orgasmes, d'amistat, d'amor... I d'altres, amb les quals experimentar un descans de vuit hores, l'oblit o la mort. En aquest context, la po-

blació perd la percepció de la individualitat. Al mateix temps, el futur, el col·lectiu o qualsevol índex de transcendència deixen de tenir significat.

A *Un final*, J. P. Sansaloni ens presenta una distopia més. Tanmateix, en aquesta distopia no s'hi troben respostes, ni esperança, ni gairebé context o uns protagonistes clars. En ella, tant el lector com la humanitat estan confosos i perduts. Només hi ha espai per a un profund sentiment de buidor. Una amarga sensació, en la qual l'autor redunda contínuament, sobre el fet que gran part del que es narra ja ho estem vivint avui dia. ●

Vincent Bevins,
periodista, autor d'‘El
Método Yakarta’

A la tardor de 1965, el general Haji Muhammad Suharto va iniciar la matança de milers de persones acusades de comunistes a Indonèsia. Els Estats Units n'estaven al corrent, fins al punt que van lliurar a l'exèrcit de Suharto una llista d'activistes a qui calia eliminar. Segons el periodista estatunidenc Vincent Bevins, els assassinats a Indonèsia, que de la nit al dia va passar del bàndol anticolonial al prooccidental, van estendre's cap a altres països del Sud i van permetre els Estats Units imposar-se a la guerra freda que mantenia amb la Unió Soviètica des de la fi de la Segona Guerra Mundial. Vincent Bevins (Huntington Beach, Califòrnia, 1984) documenta aquests fets a ‘El método Yakarta: la cruzada anticomunista y los asesinatos masivos que moldearon nuestro mundo’ (Capitán Swing, 2021), un llibre que repassa l'estratègia que va ordinar la Casa Blanca per exterminar la dissidència i construir la seva hegemonia mundial.

“Els EUA van fer llistats de persones que calia assassinar a 23 països”

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

Què et porta a investigar les massacres registrades durant la guerra freda?

L'any 2017, *The Washington Post* em va enviar a Jakarta per cobrir el sud-est asiàtic. Allà vaig adonar-me que no podia explicar la regió sense referir-me a l'extermini massiu de militants d'esquerrres que havia tingut lloc a Indonèsia el 1965. Més enllà d'acadèmics i activistes indonesis, ningú no n'havia parlat, tot i la relació amb altres fets ocorreguts aquells anys a l'Amèrica del Sud.

Qui va planificar l'eliminació d'aquests sectors progressistes?

Diversos informes revelen que, a partir de 1954, funcionaris estatunidencs van ordenar a forces colpistes i grups afins en governs conservadors que acabessin físicament amb persones d'esquerrres. Aquesta tàctica, que anomeno “mètode Jakarta”, es va produir amb l'objectiu de construir règims autoritaris al servei dels interessos geoestratègics dels EUA.

Quin abast va tenir el mètode Jakarta?

D'acord amb la documentació desclassificada, els funcionaris estatunidencs van lliurar a 23 països llistats de persones que havien de ser assassinades. Se'n van produir el 1954 a Guatemala, el 1963 a l'Iraq i el 1965 a Indonèsia, on les massacres van inspirar més tard diverses forces anticomunistes i països aliats dels Estats Units.

L'operació Còndor, la campanya de repressió orquestrada per Washington a l'Amèrica del Sud en la dècada dels setanta, és la continuació d'això?

És la mateixa croada. La dictadura militar sorgida al Brasil amb el seu suport va participar en la caiguda d'Allende, on la dreta feia servir la paraula *Jakarta*, en al·lusió als assassinats d'Indonèsia.

Funcionaris brasilers van ser presents a l'Estadi Nacional de Santiago, convertit en un camp de concentració.

La repressió es va limitar als assassinats?

També va incloure la pressió econòmica, la desinformació, la propaganda i el suborn de funcionaris. Mesures que augmentaven l'agressivitat fins que s'aconseguia el resultat desitjat. Així va succeir a Indonèsia, on el mètode Jakarta, que va deixar un milió de morts, va executar-se després que les accions menys invasives no funcionessin.

A part d'Indonèsia i el Brasil, on es va aplicar?

A l'Argentina, l'Uruguai, Bolívia, Veneçuela, Colòmbia, Mèxic, el Salvador, Nicaragua, Guatemala, Hondures, el Paraguai, les Filipines, Corea del Sud, Sri Lanka, el Sudan, l'Iraq, Taiwan, Tailàndia i el Vietnam. A llocs on es presentava l'esquerra com una amenaça pels interessos dels Estats Units. Les motivacions eren dues: la geopolítica (detenir la propagació del “comunisme”) i els beneficis de les corporacions estatunidenques.

La irrupció els últims anys de Donald Trump, Jair Bolsonaro i altres líders ultres és una herència d'aquesta cultura dissenyada aleshores?

Malauradament, és així. Bolsonaro en va donar pistes el 2017, quan en la campanya de suport a Carlos Brilhante Ustra, l'home que va torturar Dilma Rousseff durant la dictadura militar, va llançar un al·legat que desfeia la redemocratització pactada en acabar la guerra freda i tornava a l'anticomunisme com a força motora. Encarna aquesta ideologia, que tant compren l'eliminació física dels adversaris, com les sancions que els Estats Units imposen avui a l'Iran o a Veneçuela. No necessitem una nova guerra freda per a veure com el mètode Jakarta ha marcat el rumb del Sud Global. ●

“En la caiguda d'Allende, la dreta feia servir la paraula ‘Jakarta’ en al·lusió als assassinats d'Indonèsia”